

17

7. ARCHY v listopadu léta Páně 1930

<i>Leon Bloy</i> od Talvarta	6	✓
<i>Profesor Malone</i> od Nicolsona	12	✓
<i>Marcel Jousse</i> o <i>Gestu</i> a <i>Stylu orálním</i>	18	✓
<i>Synge. Linoleum</i> od Otty Štritzka	1	✓
12 ilustrací k Syngovým Aránským Ostrovům od Jacka B. Yeatse	12	✓
K jubileu Mistralovu: <i>Moc Uchronie</i> a <i>Nepodobnost</i> <i>Maurrasova s Mistralem</i> od André Chamsona	16	✓
Básně od Gumileva. Z ruštiny Marie Marčanová	8	✓
<i>Smrt Karlíkova</i> od Cohena	6	✓
Ruměje	6	✓
Annonce a Prameny	3	✓

Vytiskli V. Vokolek v Pardubicích a Fr. J. Trnka v Třebíči. — Adresa:

Dobré Dílo, Stará Říše, Morava.

17. Archy jsou za 15 Kč. Chudším za 12 Kč. Ještě chudším podle úmluvy. — Příští Archy 18. vyjdou k Vánocům a budou též asi za 15 Kč. — Prosíme přátele a příznivce Dobrého Díla, aby nám pomohli založit další svazky (Hello, Bloy, Villiers de l'Isle-Adam, Kierkegaard ap.) a to půjčkami, jež se podle úmluvy řádně i s úroky splatí, nebo zásadně nými dotacemi na účet vesměrný.

L É O N B L O Y

A PSYCHOLOGIE JEHO ČTENÁŘE

Někteří spisovatelé jsou obdařeni milostí, že představují dostatečně zvláštní způsob myšlení a cítění, jenž převládá v lidstvu, takže se kolem nich a jejich díla seskupí jistý počet obdivovatelů a tupitelů, kteří si nijak nezadají srdečností a žárem, s nimiž schvalují nebo hanobí knihy, jejichž původci jsou ti spisovatelé. Tak je tomu se *Stendhalem*. Milujete ho téměř pobožně, nebo ho nemůžete ani cítit. Tak s *Barbeyem d' Aurevilly*. A zbožná úcta, či lhostejnost, ba i též zášť k těm, kteří nemohou dosáhnout prostředního hlasovacího výsledku obecně shovívavého mínění, neprojevují se vždy z důvodů úplně zřejmých, dobře vymezených. Můžete, přesně vzato, nenávidět *Hugův* romantismus, *Veillotovo* katolictví, *Zolův* naturalismus, *Franceův* skepticismus, třebaš svorně přiznáváte jednomu jako druhému jistou sumu vlastností básnických, spisovatelských, bojovnických a ducha-

plnických. Mínění o nich není tak přesně vymezeno, jako u takového *Bloy*, *Stendhala*, *Barbeye*. Ty buď úplně odvrhujete, nebo je uctíváte jako polo-bohy. Čteme je, pročítáme znovu a znovu, hájíme je, chápeme je s onou silou, již skýtá láska takovým různým podmínkám vlivu na ducha. Avšak také je třeba neznáte, anebo vůbec nechcete znát, znelíbí-li se vám při prvním styku. Protějškem těch, kdož mluví o výjimečných hodnotách díla *Proustova* jsou ti, kdož z něho nemohli přečíst bez zívání víc jak patnáct řádek. Máte pro ně všemožné vysvětlující důvody. Ten spisovatel nepatří k jejich duchovní rodině. Nejsou zde háčkovité atomy, které vízí čtenářovu pozornost k spisovatelovu způsobu myslit a psát. Jste pro nebo proti s výlučností rozhodnutí, jež spočívá na pevně založeném citu vůdčí sympatie či antipatie. Zdá se mi, že *Bloy* patří ke skupině spisovatelů, jež buď vroucně přijímáte, nebo odstrkujete, nechtějíce se již nikdy vrátit k jejich gestu. Nemluvím samozřejmě o těch, kdož znají jenom titulky knih velikého spisovatele, a ještě ani ty ne, leč o těch, kteří se snažili zamilovati si ho a nedospěli k tomu, Tón a svérázný duch spiso-

vatelův pozdvihl v nich absolutní odpor, jenž závisí od inteligence a instinktu, jenž je však prudký jako rozmar některých žaludků při trávení jistých pokrmů, jako kouzlo, či odpor, jež dává zakoušet příliš citlivým osobám setkání s neznámými osobami. Rozum a zdravý smysl chápou, jak je nesprávné odvrhnout zcela spisovatele a dílo, neodpovídající vašemu očekávání, vyžaduje-li toto očekávání, nemá-li být zklamáno, zejména to, co může vnuknouti lásku a víru, a nic jiného. Věřím opravdově, že *Stendhal* je veliký spisovatel, nemohl jsem však dočíst do konce jedinou jeho knihu. *Kartouza parmská* mne smrtelně nudí. *Červený a černý* téměř stejně. Uchopil jsem ty knihy dvacetkrát, dvacetkrát mi vypadly z rukou. *Stendhal* je mi nějak neobyčejně nepříjemný, nebudu se k němu moci nikdy vrátit. A tak, pokoušeje se být nestranným, dovedu pochopit, že muži, jež uctívám: *Josef de Maistre, Barbey, Veuillot, Proudhon, Tailhade, Bloy, Hello*, mohou odstrašovat duše, jež jsou pravým opakem mne. Důležité je mít odvahu přiznat se k tomu. Jevilo se mi důležité a téměř poučné hledat to, co mohlo přivést k Bloyovi horoucí čte-

náře, jež vskuťku má. Katolicismus? Nejen on, neboť i lidé vlažní ve věcech víry, neřku-li nevěřící, patří k jeho nejžhavějším obdivovatelům. A kouzlo, strhující vášeň jeho stylu? Ty padají věru těžce na váhu; nestačily by však, kdyby žhavý van živoucí víry neoživoval tento styl, kdyby tam odvaha nezvučela symbolem jako korouhví ve větru. Jsou tajemné vztahy mezi skupinou dotčených duší a mezi spisovateli, již jsou živiteli jejich vzletu, křisiteli ctnosti. *Bloy* určuje svého čtenáře! Vřaďujete se. Máte zvláštní tvářnost již proto, že mu tleskáte, že ho milujete. Je básníkem, o němž lze prohlásit, že ten, kdo vyznává, že ho čte šťastně, dychtivě, nábožensky, staví se na oči jasnovidným lidem. Ten, kdo čte *Maeterlincka* nebo *Barrésu*, může být podoben každému druhému, třetímu. Může být tlustý, či hubený, spirituelní, či obmezený, bezbožný, nebo věřící, ctnostný, nebo nečistý, žíznící po poesii, nebo hrdý na skutečnost, nevyznačuje se však ničím zvláštním. Mívá z davu ono anonymní, neosobní. Kdokoliv si může oblíbit tyto spisovatele, kteří nejsou tak výsostní jako jejich pověst. Čtěme však jediný list někoho, jež získal *Bloy*, a můžeme — jako

grafolog z písma — umístit jasně onoho člověka podle absolutně jistých znamení, podle výraznosti určitých tužeb.

Není třeba postavit na první místo odvalu? Před padesáti, sty, stopadesáti lety byla odvaha něčím krásným, nebyla však řídkým zjevem. Nebyla jako dnes na indexu výjimečnosti. Čtenář *Matinu*, nebo *Debat*, manželkou zakřiknutý pan ten a ten, jenž si nechce zadat, muž, jehož postavení, trávení, či snění souvisí s obezřelostí, jsou skupinou lidí, jež *Bloy* úplně zatracuje. Kdyby je zasáhla mozková mrtvice, bylo by vhodnou léčbou přečtení několika stran tohoto spisovatele, namátkou otevřených.

A neseťkáváte se s nimi jen na bohoslužbě, za pultem, v sakristii, nebo v anarchistických klubech; bázlivce naleznete všude; a obdivovatelé *Bloyovi* jsou lidmi, kteří cítí, jak je krásné, nezbytné, výsostné a účinné vyslovit svůj způsob myšlení, bez ohledu na to, uškodí-li to, či prospěje. Bylo řečeno, že hrubá forma, těžká invektiva, přivábily k *Bloyovi*

několik labužníků, kteří považovali násilnost za sílu. Toť omyl: *Bloy* je *mužem síly*, a jeho násilnosti jsou jenom slovním znetvořením lásky, jež by nebyla vyslyšena, kdyby mluvila rozvážně a jemně. Čtenář *Bloyův* se tedy vyznačuje odvahou: Zálibou v odvaze činu, výrazu, odpovědnosti, viry. A tak ti, jejichž srdce je opravdu zaplaveno žhavou krví, ti, jež nespravedlnost uchvacuje a rve jako furie, ti, které milosrdenství učinilo jasnovidnými a učenlivými, čtou znovu a znovu ony kovové věty, tak čistě znějící, tak vzácně kalené, kde zbraň platí věru tolik, co bojovník. Řekl jsem odvážlivec, avšak též mystik. Nyní na čas odbočím. Ani jedno ze všech slov: znetvořených, zbavených smyslu, připravených o ctnost, zprostitovaných všem kompromisům stran, doktrin a zájmů, ani jedno ze slov, jež jsou vláčena bezbožnými zlořečenci, zmetky a zločinci, nepodstupuje taková muka jako slovo mysticism. My rozumíme mysticismem jasné vidění živoucího tajemství, z něhož pocházíme a zalíbení v něm; to nás pak vede, inspiruje a pobádá naše duchovní síly, a odplácí se nám za naši hlubší důvěru onou nezkrofitelnou silou, jež se zove důvěra

v Bohu a pohrdání zlostníky, pošetilci a slabochy. Mysticism je velkým realismem jediné lidské věci, jež padá na váhu: toho božského, které nás proniká a volá. Veliký mystik, jako *Ruysbroech*, jako *Hello*, upírá šířeji svůj zrak na nekonečno příčin a konců; všichni ti pedanti ze Sorbonny a z Akademie se marně snaží ozářit tu noc světluškami. Mystik se vyznačuje výsostností silných; procítil to, co se tají pod zevnějškem, dosáhl důvodu žít v tomto bezvýznamném žití zvířat. Intelligence a citovosti, jež mu dal Bůh, užil k tomu, aby zbavil své oko i ucho toho, co je plnilo pyšnou samolibostí, i t. zv. vědy jevů. Proto mystik nenávidí lidskou pavědu, lidskou pýchu. Snášedlivost jmenuje jejím pravým jménem milosrdenství, vůli jmenuje slovem víra, jež je synonymem. Mystik *Bloy* volá k sobě lidi, žíznící po lásce, rozhodnutí a pokoře. Nezakřiknutí pokorní, vroucí, kteří znají jen hlad lásky, bojovníci, již touží potlačit vyhlášené nepřátele řádu a spravedlnosti, ti, kteří rádi přimhouří oko nad přehmaty a omyly vroucího vzplanutí, cítí se s Bloyem jako se starším a zkušenějším bratrem, jenž učí v otcově a učitelově nepřítomnosti.

A psychologie čtenáře Bloyova, určujíc odvahy a mysticism, neurčuje těch dvou vlastností, jež jsou cizí dobrotě a inteligenci. Jedna se slučuje s druhou, ztápí se s druhou pro větší zřejmost rozumu, jež třeba vložit do bolestného neklidu duší bez vůdce, úzdy, obzoru.

Kritici, lidé něžní, vybíraví ve slovech, názorech, aspiracích, pochvalují si prudkost toho, jenž byl nazván pamfletářem. Není to zajisté z nutnosti kontrastu, je to proto, že ti delikátní lidé mají niterný pocit oné nutnosti promluvit, již cítí člověk, když ho k tomu donutí spojená nepozornost hlupců a bořitelů. Jemní milují toho jemného člověka, jímž je Bloy, jež dělá útočným zkreslující násilností nutné lidské a křesťanské obrany.

Čtenář Bloyův, duše nezajímající se o politické otázky, přesvědčený, že zlo vězí v hloubi člověka, bude rozhodný a pln naděje, bude milovat umění, jež vysvobozuje ducha a krásnou francouzskou řeč, jež jest výsostnou látkou výsostných tvůrců.

Bude se kloniti spíše k malířství, než k hudbě. Proč? Poněvadž malířství je přesným a skutečným uměním, zatím co hudba je smyslovým či neurčitým uměním nepřesností v myšlence, ovládnutí v smyslovém dojmu. Říkám bude se kloniti, nechťěje, aby jedno umění bylo obětováno druhému.

Nebude „filosofem“, nebude mnoho filosofovat. Miluje-li dostatečně rozum, krásný rozum, vykračující si jako ty zdravé francouzské venkovanky, zpříma na statných lýtkách a v souladném houpání celého těla, miluje-li dostatečně inteligenci, takže si ji příležitostně nechá okázale zahýřit, neobětuje jim nic z toho, co uchovává zdravý smysl ve středu duše, obývané Bohem. Bude vědět, jak je marné filosofovat, jaká je to nebezpečná marnivost. Ano, nemiluje „filosofii“, a nebude moci ani cítit filosofy, kteří promrhají tolik hodin a jak krásných hodin, tolik ducha, a tak ryzího, tím, že rozdělují na čtyři, či osm částí vlásky, které padají do čepičky Spinozovy, Descartesovy, nebo Bergsonovy. Lépe řečeno, bude si střílet z filosofů, kteří nevědí věru pranic, avšak mají drzost chtít se s tím dostat k moudrosti Ježíšova žáka, který je spokojen svým *Věřím*.

Bude se chechtat A. Franceovi a srdéčkům, která chodí s kadidlem kol jeho bídných ostatků, zesměšněných Fakultou a Vládou. Bude číst Církevní otce, bude číst historiky, bude číst klasiky. Čtenář Bloyův miluje zajisté prostřednictvím jeho spisů ty, které přicházejí k jeho mozku se šfávou, již je vytvořen.

A konečně, v těchto těžkých hodinách, kdy se společnost potácí, vidím v něm též velikého katolíka. Praktika Svátostí, modlitby, teologických ctností ustavičně vytyčovaných jako meč a zbroj, jako prapor a záštita. Bude se dívat zpříma, jasným pohledem. Ani jediný zmatený pohled neopírá svůj prchavý paprsek o stránku *Exegese*, ani jeden člověk, věčně shrbený obavou a strachem, nevrátí se k *Zoufalci*. Bude to muž, jenž se bojí víc sebe, než lidí, cítí-li, že je sláb, že ztratil odvahu, že ho neposílila modlitba. Bude to vždy „muž“, i když půjde o ženu, jenž bude cítit odpor k nasládlé zženštilosti a k neurčitosti těch všech asi, lhůt, neurčitostí. Ta žena, bude-li to žena, bude mužného srdce i ducha a její pohled spočine zpříma na výrazu síly a víry, jenž se jí představí ztělesněn v rádcích této četby.

Jeho zevnějšek? Máte-li takovou duši, musí být zevnějšek rovnocenný; ohráží ji, má-li podstatu, modeluje ji, když jí chybí. Ti, kdož přicházejí k Bloyovi bez snobismu, v prostém rozletu srdce k dílu, a zůstanou mu věrni, mají v duši hodnotu absolutní, nebo to, čeho je potřebí k jejímu přijetí.

HEKTOR TALVART

Přeložil ZMŠ

PROFESOR MALONE

I

Evžen Malone byl novinářem starého druhu — druhu Vambéryho, de Blowitze a sira Donalda Mackenzieho Wallace. Záhloví jeho článků, které byly vzácné a na slovo vzaté, tiskla se proloženě; nebýval vysílán svým listem na místa děje v rozhodných okamžicích, vždy tam náhodou přišel před rozhodnou dobou nebo aspoň krátce po ní. Nebyl zpravodajem, nebyl ani zvláštním zpravodajem, byl právě jen profesorem Malonem; a při zvuku jeho jména, jak se říkalo, kancléřství po Evropě se třásla. Vzhledem se podobal Edwardu Fitzgeraldovi. Byl vysoký a hubený a měl zapadlé oči, které vycvičil, aby hořely jakýmsi ospalým plamenem; nad hustým obočím vznášelo se pěkné čelo pnoucí se vyhraněně až k hřívě řádného šedočerného vlasu. Nenosil brýlí, nosil však tuhou košili a tuhý přehnutý límec, mezi jehož hroty byl sevřen uzel umělé vázanky. Manžety nad kostnatými zápěstími byly spojeny velikými spínadly. Jeho ponožky byly hnědé a pokrčené. Nebýt tenké šňůrové obruby, jež lemovala jeho kabát, mohl by být považován za methodistického kazatele, zvláště pro své boty; — a pak tu byl háček zlatého plnicího pera zachycený za okraj vnější kapsičky. Hlas jeho byl vrčivý a klidný; zřídka kdy mluvil, promluvil-li však, stalo se tak s jistým přízvukem konečnosti, s hlasovým gestem, jakoby polehounku vynášel trumfové eso.

Setkal jsem se s mnoha jinými publicisty ve svém životě: setkal jsem se s Haroldem Coxem, s Garvinem, s Perlinaxem a s profesorem Toynbee. Nikdy jsem se však nešel setkat s publicistou tak svrchovaně osobivým, jakým byl Evžen Malone. Jeho učenost byla nesporná; jeho znalost zahraniční politiky opravdová a bezpříkladná: znal důvěrně každého, kdo měl i jen náhodnou důležitost, od Archangelska až po Algeciras; a vždy měl pravdu. Jeho dar předpovídání byl opravdu překvapující. Četlo se jednoho rána o krveprolití v Küstendilu. „Ach, ano“, vzdychl profesor, „bohužel. A přece jsem varoval Gečova již v osmadesátém roce. Říkal jsem mu tenkrát, aby měl na mušce Küstendil. Ale Gečov, jak víte...“ A tu profesor obyčejně vzdychl hluboce nad pýchou cizích státníků, kteří nedbali jeho rady. Při jiné příležitosti povstaly nesnáze v Mirditě. Profesor se usmál mrtvolně: „Zdá se, jakoby to bylo včera, co jsem byl naposled v Yildizu, jistě je tomu však už aspoň šest let. Na stěně visela velká mapa toho, co tenkrát ještě tvořilo tureckou říši. Zastavil jsem se před touto mapou, když jsem se loučil s Abdul Hamidem. Položil jsem prst na kraj mirditský. „Tady“, řekl jsem. Víte, jak se Abdul Hamid choval, když byl nervosní? Jezdil obyčejně rukama po opěradlech židle. „Kdy?“ ptalo se mne jeho veličenstvo. „1911, řekl bych.“ Když jsem došel ke dveřím, otočil jsem se a uklonil. „Nebo snad 1912 — nejpozději na podzim 1912.“ Myslím, že rozuměl.“

Nemělo by se však předpokládati podle takových záblesků jasnovidectví, že Evžen Malone byl jen spekulujícím publicistou. Znal svou věc. Jeho zvláštním oborem

byla Itálie. Jako mladý člověk znal důvěrně Crispiho a po několik let ve svém mužném věku byl profesorem slovanské literatury na universitě v Bologni. Odtud jeho zájem a jeho učenost se rozrůstaly v stále širších kolech. Věděl vše o Ladinech a Sekterech, o lužických Slovanech, o ghežských koloniích v Attice, o Barani a Aromunech. Pomáhal profesoru Cvijičovi v jeho díle o macedonském národopisu a ve skutečnosti připravil anglický překlad tohoto v omyl uvádějícího svazku. Jeho pokoje na South Eaton Place byly přeplněny brožurami o Dobrudži a chebské enklavě. Mluvil mnoha cizími jazyky plyně a se zpěvným slovanským přízvukem. Jeho vědomosti a zájmy nepatřily však pouze učenci nebo historiku. Byl schopen i výbuchů značného rozčilení, zlobného hněvu a kousavé ironie. Slyšel jsem ho, jak říkal nemilé věci o padlých státnících, o hraběti Witteovi a o Combesovi. Ale všeobecně pěstoval spíše sympatii než nadávání. „Člověk musí připouštět ústupky“, říkal. „Ovšem že jsem varoval Bülowa a nemohu docela pochopiti jeho nynějších důvodů. Ale téměř jsem ztratil spojení s ním během posledních pěti týdnů. Nevím, zda mám říci...“ A o zahraničním ministerstvu mluvil s zarmoucenou láskou, s nádechem zklamaného mateřství — jakoby Pasteur obhajoval nedostatky Vinařské Společnosti v Nimes.

II

Jako chlapec pohlížel jsem na Evžena Malona s neomezeným obdivem. Zdál se mi lepším než cokoliv na Hen-

ry Setonu Merrimanovi, daleko, daleko lepším než cokoliv na Le Queuxovi. Můj otec, který nepodléhal náladovým změnám, choval se k profesorovi pozorně, dokonce s úctou. Říkal: „Dobrá, profesore, zůstaňte u nás na oběd; a co je nového?“ Profesor pak obyčejně sklesl mdle do kožené lenošky a nechal své oči, své plápolající oči spočinouti na několik minut na podobiznách dřívějších vyslanců, jež zdobily zdi. Nabídl jsem mu cigaretu — „Děkuji vám hochu, děkuji vám“ a pomalá, zamyšlená spirála modrého kouře se počala plaziti po šarlatovém pozadí. „Můj milý vyslanče“, začínával svým jemně článkovaným hlasem, „nemám vůbec novinek; to jen vy znáte nové události. Téměř nikoho jsem neviděl poslední dva dny kromě Stolypina a Izvolského. Ah, ano! a Miljukov přišel se mnou posnít dnes ráno. Říkal mně, že októbristé...“ A pak následovalo nějaké opravdu překvapující odhalení. Můj otec tu seděl, luskaje palcem, pohlížeje svýma živýma, modrýma očima. A po obědě, když to vše bylo pryč, říkal: „Milý, starý Malone: tak zdvořilý.“

Byl jsem proto potěšen, když jsem po čtyřech letech uslyšel, že profesor Malone přijel do Cařihradu. Pozval jsem ho na oběd do sekretářské jídelny. Sídlii jsme tehdy venku v Therapii a obědvali jsme pod velkou magnolií v zahradě. Pozval jsem lorda Bognora, aby se s ním sešel a též vojenského přidělence. Malone přišel pozdě utíraje si čelo velkým bílým kapesníkem. Představil jsem ho svým druhům; choval se k nim s jemnou, ale spíše neosobní laskavostí; podobalo se to chování londýnského biskupa, když je uveden mezi ty, kteří zamýšlejí přijati biřmování.

„A jak se daří vaší milé matce?“ pravil Gerry Wellesley-mu; „Doufám“, pravil Karlu Listerovi „že vašemu milému otci se vede dobře.“ Bognora si určil za muže, na něhož by se během oběda obracel se svými poznámkami; nedbal vojenského přidělence; Tittymu a mně samému, jak si to nyní promýšlím, neřekl vůbec ničeho. Zasedli jsme k obědu. Bognor, s bílými záblesky svých zubů, udržoval rozhovor. „Ale řekněte mně, pane profesore...“ Bospor narážel mírně na vnější stranu zdi; časem zahoukání některého parníku k nám zaznělo; pod nohama služebníků zachrastil písek na pěšině; nějaký voják na zalesněném srázu nad námi si prozpěvoval krátkou tureckou píseň. „Ale řekněte mně, pane profesore...“

Myslím, že Evženu Maloneovi se oběd zamlouval. Byl tu ovšem nemilý okamžik, když Karel Lister se ho zeptal na turanské hnutí. Nebyla to příliš poctivá otázka tehdy, když turanianism byl pouhou odbornou teorií mezi tajnými Židy. Karel však měl tak skromnou a důvěřivou povahu, že si vždy představoval, že to, co zná sám, jistě zná kdokoliv jiný. Profesor, jak jsem mohl pozorovati, byl zřejmě na rozpacích. „Uranské?“ dotazoval se, poněkud poplašen. „Ne, turanské, však víte — Yeni-turan, Asie.“ „Oh, *to*“, pravil profesor „to, můj milý hochu, nemá významu“. „Ale *má*“, pravil Karel, skláněje svou hlavu na stranu a dívaje se na profesora polozavřenýma očima Bognor přišel na pomoc: „Myslím“, pravil „že, co Lister míní, je, že poslední vývoj vše-tureckého hnutí vzdaluje výbor dále a dále od vše-islamismu.“ Profesor ucítil pevnou půdu pod nohama; odmlčel se; a pak jemně, pohenáhl přешel do

plného chodu, rozkládaje velmi učený rozbor kapitálu. Titty vzal na se výraz člověka, který o tom ví více, ale nechce říci; Karel Lister dále pozoroval profesora přimhouřenýma očima; Gerry Wellesley se omezil na opatrnický vzhled; vojenský přidělenec pomalu vybíral meloun; a Bognor přikyvoval blahosklonně, rytmicky, s porozuměním, když řečník vykládal hlavní myšlenky své osnovy.

Když to vše minulo, bylo ticho. Malone nebyl ještě docela spokojený pro Karla Listera a obrátil se na mě. „Ajak“, pravil „se daří milé lady Dufferinové?“ Byl jsem popuzen tímto nemístným dotazem a dal jsem to najevo. Odpověděl jsem, že o tom nemám tušení. Nato bylo opět ticho a profesor vyhodil svůj trumf: „Je to smutná událost“, pravil, „s tím Mahmudem Ševketem“.

Vojenský přidělenec upustil svůj meloun a spěšně zvedl zrak. Úsměv na Bognorově tváři nenadále ztrnul. Titty se naklonil dopředu všecek dychtivý. „Miníte velkého vezíra — totiž ministra války?“

„Slyšeli jste přece, že byl zavražděn dnes dopoledne v 11.15 v Seraskeratu.“

„Snad nechcete říci — —!“ vykřikl Titty nervosně. Karel Lister překotil dozadu židli a řekl „Ježíši!“ Vojenský přidělenec udeřil pěstí do stolu. „Ty svině! řekl — ty krvelačné svině!“ Dokonalý však diplomat neukazuje překvapení. Gerry Wellesley a já jsme zůstali tiši. Ani sval se na našich klidných, apatických tvářích nepohnul. Lord Bognor vytáhl svůj kapesník. Slabá, velmi slabá vůně levandulové vody utkvěla na okamžik ve vzduchu. „Oh, Bože“, řekl, a pak ještě jednou „oh, Bože“.

Ale profesor, o tom nebylo pochyby, sklídil úspěch. V tom okamžiku jsem k němu počal pocífovať odpor.

III

Odpor, který ve mně Evžen Malone vzbudil onoho parného odpoledne v Therapii, vřel mírně v mé duši během následujících let. A byl doveden k bodu varu jednoho sobotního večera brzy na jaře roku 1917. V tom čase jsem procházel rychle, ale skvěle svým společenským obdobím a byl jsem pozván na sobotu a neděli k lady Durieové do Kingstonu. Episoda, která se tam přihodila mezi mnou a profesorem Malonem, nebyla sama o sobě příliš mrzutá, ale mé nervy byly v té chvíli špatně naladěny. Předcházející čtvrtek jsem večeřel s Archie Kerrem a ten mně řekl několik důvěrných pravd. Pověděl mi, že jsem „nedosáhl toho, abych se učinil důležitým“. Otázal jsem se, co tím myslí. Odpověděl, že mě pozoroval toho jitra při svačině. Vypadal jsem nejapně; nezúčastnil jsem se rozhovoru; nevšímal si mne. Tím jsem byl znepokojen — cítě, že jsem naopak dosáhl úspěchu, třebas skrovného. Sir Sidney Poole mě pozval k večeři; paní Lintotová mě pojmenovala křestním jménem; a velkokníže Boris pravil zcela zřetelně: „Monsieur, j'ai connu votre père.“ Řekl jsem Archiemu, že mluvím nesmysly; možná že jsem byl ostýchavý; jistě však jsem nebyl neobratný; a ostatně nemůžeme hrát všichni velké úlohy v západním světě. Odpověděl, že to to nebylo; ale bylo to to, že jsem nebyl ve společnosti směrodatný; každý

má vnucovati svou osobnost; já jsem tak nečinil. Musím vzpomenouti, že jsem již nebyl docela mladý.

Nedbal jsem toho všeho v té chvíli, ale později mě to trápilo. Mnoho jsem o tom přemýšlel na cestě do Combe.

Lady Durieová koupila tibetského koníka. Byl to pěkný tibetský koník s V a všichni se mu obdivovali. Evžen Malone mě odvedl stranou. „Můžete mi říci“, pravil „kdo je určen, aby nastoupil po Benckendorfovi?“ Váhal jsem chvíli, ale Malone nebyl obyčejným novinářem a nikdy před tím se mne na nic netázal. Pošeptal jsem mu, že se rozhodli poslati barona Meyendorfa. „Myslel jsem“, řekl „že to bude Briančaninov“. „Myslel jste špatně“ odsekl jsem mu připomínaje si Archie Kerra. Profesor zdál se tím být poněkud zaražen. „Dobrá, dobrá..., mumlal, Meyendorf by se patrně z nouze hodil.“ Pak se všichni odebrali do jídelny. Profesor a já jsme jich následovali.

Monsieur Cambon usedl po pravici lady Durieové, po její levici pan Winston Churchill. Ostatní hosté byli pouze o málo méně zajímaví a vynikající. Seděl jsem někde uprostřed vedle sira Seymoura Fortescue; proti mně, mezi karafiáty, zářilo čelo Evžena Malonea. Lady Durieová mluvila o tom „pauvre cher Tsar“; M. Cambon přikyvoval „évidemment“ s dokonalou uhlazeností. „A mimochodem“, prohodila lady Durieová jen tak „koho, prosím vás, pošlou na místo Benckendorfovo?“ Nikdo neodpovídal. Vzpomněl jsem si na Archie Kerra, ale ne! U pana Churchilla by to nebylo bezpečné. Pan Churchill, jak jsem pozoroval, dával si dobrý pozor na prostořekosti. „Vous devriez savoir“, pravila lady Durieová naklánějíc

se k monsieuru Cambonovi. „Madame“, odpověděl „je suis l'ignorance même“. „No, Winstone, kdo to bude?“ „Nestarám se o to“, zamumlal pan Churchill. Náhle oko lady Durieové upřelo se na mě mezi karafiáty. „Jistě“, pravila „budou to už nyní vědět v zahraničním ministerstvu“. „Já — já myslím, že to ještě není rozhodnuto“, koktal jsem necitě se ve své kůži. „No, profesore, vy, který víte všechno, kdo to bude?“ Profesorovy ospalé oči spočinuly na mně. Všichni přestali mluvit. „Pokud vím“, řekl „zatímní vláda požádala o agrément pro barona Meyendorfa“. „Ale já myslím...“, namítal jsem. Můj výbuch zanikl v hluku všeobecného zájmu. Profesorova tvář zazářila vítězným úsměvem. Tehdy jsem se rozhodl k pomstě.

IV

Dosáhl jsem trojí odplaty. První se týkala jeho plnicího pera; druhá byla spojena s Essadem pašou; třetí se splnila po dvou letech a nejdokonaleji ze všech tří mne uspokojila. Pomsta týkající se plnicího pera přišla na řadu den potom před obědem. Malone daroval lady Durieové výtisk své knihy o strumnické enklávě. „Aspoň mně tam, profesore, něco pěkného napište“. Z jiných okolností bych v tomto případě cítil soustrast s Evženem Malonem, věda, jak nemilá bývá tahle záležitost s vpisováním něčeho pěkného. Jak se však věci měly, byl jsem potěšen jeho rozpaky, když se snažil najít epigraf, kterým by se na prvním čistém listě v knize mohla spojit lady Durieová se strumnickou enklávou. Malone velmi pomalu odšrouboval vršek

svého zlatého plnicího pera. „Jaké to pěkné pero!“ pravila lady Durieová.

Viděl jsem to pero již dříve a v okamžiku jsem si na vše vzpomněl. Pan Venizelos měl právě takové pero, též pan Také Jonescu. Kdysi jsem poznamenal něco o jeho kráse panu Venizelosovi. Zasmál se a posunul svou čepici světácky na stranu, kde bývala vždy, kdykoliv ho něco bavilo. „Ano, můj milý — představte si, ten chudák Malone má malou slabost — slabost v plnicích perech. Když jsem podpisoval athénskou smlouvu, dal mně velkolepé plnicí pero vykládané zlatem. Vzal mně je zase po podpisu a dal místo něho jiné. Smlouva londýnská, týž postup; smlouva bukurešťská, totéž. Tímto způsobem sbírá historická pera“.

„Oh, jaké to opravdu pěkné pero!“ opakovala lady Durieová. Malone nechal uplynout okamžik ticha. „Tohle pero, má milá paní, má své dějiny. Jím byla podepsána athénská smlouva, londýnská smlouva a bukurešťská smlouva. Nebude divu, podepíše-li se jím i konečná smlouva mírová“. Pozdvihl je a dopřál i ostatním, aby se na ně dívali. „Ano“, řekl jsem odměřeným a ostrým hlasem „Venizelos mně vyprávěl celé ty dějiny“. Profesor vrhl na mě pohled, který jsem vyzývavě vrátil. „Ó, vyprávějte nám to, profesore...“. Profesor cítil, že není v bezpečí; váhal. „Až jindy, má milá paní, až jindy“. A pak velmi pomalu a velkým písmem s ostrými úhly napsal: „Lady Durieové toto vypravování o jedné balkánské nesnázi věnuje Evžen Malone.“ Pana Churchilla, který příhodu pozoroval, to bavilo. „Jak se to má“, tázal se mne „s tím perem?“ Vyprávě-

věl jsem mu to. S potěšením jsem pozoroval, že profesor mě při tom viděl.

V

Poněkud mě to mrzí, když dívaje se zpět poznávám skutečnou zlovůli, kterou jsem tehdy cítil vůči profesorovi Maloneovi. Má nechuf k němu zdá se mi nyní nečestnou. Nebyl vážným šarlatánem: bylo tu ovšem vnější ostří ješitnosti a strojenosti, ale nitro duše bylo docela vážné, pravý Malone byl čestný a velkomyslný učenec. Nebyla to jeho slabost, která rozrušovala mé nervy, nýbrž má vlastní. Kdyby byl profesor vůči mně projevil aspoň malou pozornost, nebyl bych si všímal jeho chyb. Jen proto, že se mnou zacházel, jako bych nebyl vůbec nic, toužil jsem tak jedovatě, abych mu ukázal, zač je toho loket. Tyto úvahy jsou zřejmé a netřeba jich podškrtnout. Uvádím je toliko, poněvadž se domnívám, že někdy stojí za to vysušit vlastní marnivosti a přišpendlit je na lepenku.

Choval jsem se ovšem nepěkně vůči Maloneovi. Může si někdo i myslet, že uveřejňuje toto vyprávění zvyšují svou chybu. V tom však se mýlíte. Malone není jednotlivcem, nýbrž typem; příhody zaznamenané v této povídce jsou skutečné, nestaly se však Maloneovi; kdyby byl přítomen, byl by se choval, jak jsem tu vypodobnil, že se choval. Nebyl však přítomen. Příhody se udály bez něho, poněvadž Malone neexistoval, ale mohl by existovat.

A přece, když si vyvolávám v paměti onu noc v Covent Garden, zdá se mně téměř nemožným nevěřit ve skuteč-

nost Evžena Malonea. Mohu ho tak živě vidět. Mohu vidět ostré V jeho černé večerní vesty a dva korálové knoflíky nad ním. Mohu vidět žlutý krk vynořující se se svými laloky z nízkého límce, když jej jako želva vytahoval nahoru ven. Mohu slyšet praskot kloubů, když kladl přes sebe a znovu vedle sebe své kostnaté nohy, mohu slyšet jeho vrčivý biskupský hlas. „Ah, ano, má milá paní, tak tomu je.“ Mohu cítit opět silné závany vodičky na vlasy a jasmínu, stoupající z hlediště, a chladný křídový závan z jeviště. Seděl jsem v pozadí lóže, nakláněje svou židli dozadu do rudých stínů. V popředí okraj lože přetínal nejasné světlo, za ním se vznášel v pruhu ostře a přesně osvětlený okraj jeviště; přede mnou stínové obrazy dvou hlav — veselá a radostná paní Lintotové a smutná hlava Evžena Malonea.

VI

„Profesore“, otázala se ho náhle „mluvíte albánsky?“

Profesor váhal. „Zajímavý jazyk, má milá paní. Právě zvláštní jazykový problém.“

„Ale aspoň mu rozumíte, profesore?“

„Oh, ovšem, a lehce dokážu, že i mně bude porozuměno.“

Paní Lintotová si hlasitě oddechla úlevou a obrátila svou pozornost opět ke „Kouzelné flétně“, kterou s velkou dovedností a pečlivostí provozovali dole na jevišti. Já sám, nedávaje pozor na hudbu a jen částečně zmaten Mozartovým zvykem nenechávat nikoho pořádně samot-

na, klesl jsem v snění. Byl jsem vyrušen náhle zašeptanou otázkou paní Lintotové: „Řekněte mi rychle, jsem povinna skládat poklonu Essadu pašovi?“ Měl jsem daleko sahající znalosti o balkánských dějinách a obyčejně má paměť i sdružování myšlenek pracují průměrnou rychlostí. Nečekával jsem však této otázky; mohl jsem si pracně vzpomnouti jen na velmi mlhavé představy o tom, co se stalo s Essadem během války; téměř jsem zapomněl, že je na světě; nebyl jsem si ani docela jist, zda se při odjezdu prince z Wiedu prohlásil nebo neprohlásil sám za albánského vládce. Nevěděl jsem určitě, zda již nezemřel. „Proč?“ otázal jsem se. Můj dotaz se za takových okolností zdá docela oprávněným, ale paní Lintotová byla zřejmě netrpělivá; učinila posuněk nedočkavosti a překotně opakovala svou otázku profesoru Maloneovi. S radostí jsem pozoroval, že též on je poněkud na rozpacích. „Ale proč jenom, má milá paní, — —?“ Ozvalo se zaklepání na dvěře lóže a proud světla vnikl k nám z předsíně. Sluha uváděl velmi vzpřímeného pána, vystrojeného v tom, co se nejlépe popíše jako úplný večerní oděv. Paní Lintotová rychle povstala a šla mu vstříc. „Altesse — —“, pravila. Vzpamatoval jsem se. „Nedělejte poklony“, zasyčel jsem na ni. Neudělala. Posadila Essada pašu vedle sebe v popředí lóže. Upozornila na „Kouzelnou flétnu“, jejíž provádění dosud pokračovalo, neodstrašeno dramatem v naší lóži. „C'est magnifique, altesse, storia magica.“ Paša se opět uklonil. Z jeho prsou se vydralo hlasité hrudní zachrčení, bez něhož by žádný paša nebyl úplný. Naklonil jsem se dopředu. „Není výsosť“, zašeptal jsem „nýbrž excellence“. Paní Lin-

totová se obrátila k svému hostu s úsměvem veselého přátelství. „C'est magique, Excellence.“ On se znovu poklonil. Profesor se mezitím stáhl dozadu do stínu. Otvíral a zavíral ústa jako kapr na suchu. Hudba dole pod námi se vpravila do rychlých vrcholných útvarů, o kterých se i mně, třebaš Mozart byl jejich tvůrcem, zdálo, že znamenají ukončení. Opona se líně snesla. Hlediště se rozbručelo v světle a šumu. Paní Lintotová povstala a uvedla nás dozadu do malé předsíně.

Jako vždy při takové příležitosti přišli lidé, aby si s ní pohovořili. Byl tam Clifford Sharp, sir Vincenc Caillard, Dimitrij Pavlovič, hraběnka Rabenová a Antonín Asquith. Paní Lintotová je všechny představovala v rychlé angličtině. „Vaše excelence, to je pan Clifford Sharp, který je velmi zdačný, to je sir Vincenc Caillard, který velmi dobře vypadá, to je velkokníže Dimitrij, který zabil Rasputina (zabil jste Rasputina — že, Dimitriji?) a jistě znáte Pavlínu — a tu je náš malý Puffin.“ Essad se uklonil v tiché důstojnosti. „Oh, profesore, vysvětlíte, prosím, pašovi, že Puffin je syn pana Asquitha.“ Malone, který již směřoval k chodbě, shledal, že ústup je nemožný. Pomalu se přiblížil k Essadu pašovi a oslovil ho lidovou řečtinou. Jeho excelence dala zdvořile najevo, že nerozumí. Profesor zkusil srbo-chorvatštinu, ale Essad opět zůstal nepohnut. Jisté napětí sestoupilo na společnost. Postřehl jsem příležitost pro sebe a chopil se jí. Přistoupil jsem k Essadu pašovi a ukázal pevně na Puffina. „Sadarazam“, pravil jsem „oghlú“. Pašova tvář zazářila ulehčením a pochopením. Uklonil se hluboce Puffinovi. Obrátil se ke mně a zahrnul mne prou-

dem turečtiny, z které tu a tam slovo mně bylo poněkud povědomé. Odpovídal jsem, jestliže ne přesně, aspoň ne bez účinku. „Ivet pašaim —“, říkal jsem „elbeti“. A občas „belki“ a občas „khair“. Velmi se mně však ulevilo, když se světla opět zhasínala a „Kouzelná flétna“ se znovu počala. Mé choulostivé vavříny zůstaly svěží. Dovedl jsem odvracet odhalení až do konce. Profesor zatím zmizel. Byl to skutečně triumf a pomsta.

VII

Na 119. stránce v seznamu ministerstva zahraničí najdete malý, hrozící paragraf, nadepsaný; „Závazek mlčenlivosti“. Stojí v něm toto:— „Členové diplomatické služby nesmějí bez výslovného svolení státního sekretáře uveřejniti pozorování, zkušenosti nebo popisy vztahující se na kraje, ve kterých jsou nebo byli úředně zaměstnáni, ani žádnou zprávu obdrženou v úředním postavení. Závazek mlčenlivosti, co se týče úředních zkušeností a zpráv, zahrnuje také...“ a paragraf dále líčí, co se stane nemlčenlivým diplomatům, kteří se již vzdali působení nebo kteří byli propuštěni. Ministerstvo zahraničí je ústav moudrý a dobré mysli a není pod přemrštěným vlivem svých vlastních nařízení; je tu však hranice; je tu bod, před jehož překročením by si to rozmyslili i nejsplašenější z nás. Bojím se proto, že nemohu zaznamenati s historickou přesností drama své třetí odplaty Evženu Maloneovi. Hlavní předmět tragédie, srážka vůlí, může být podán věrně; příslušenství i sled událostí mohou zůstatí nezměněny. Ale skutečné pří-

běhy budou potřebovat přizpůsobení, pravá příčina srážky může být podána jen v podobenství.

Několik mil od Sicilie je ostrov, který se nazývá Palur. Tento ostrov byl v roce 1908 obsazen uruguayským loďstvem a zůstal od té doby pod správou uruguayskou. Obyvatelstvo však není uruguayské, nýbrž habešské národnosti; přesná čísla národní příslušnosti jsou tato: celkový počet obyvatelstva 5028; Habešanů 4203; Řeků 403; Italů 230; Uruguayců 98; Židů 60; různých 34. Již od začátku se očekávalo, že Habešané podají žádost mírové konferenci, aby jim byl ostrov vrácen. Žádost přišla z Adis Abbeby někdy v lednu 1919; etiopská vláda se, jak se tušilo, dovolávala nauky o sebeurčení národů. Věc byla uvážena nejvyšší radou a objevila se různost mínění. President Wilson a Lloyd George namítali, že číslice jsou rozhodující, že o věci nemůže býti sporu a že ostrov má být vrácen. Baron Sonnino naproti tomu mluvil vášnivě o obchodních zájmech a dokazoval, že v každém případě není ani nejvyšší rada a pařížská konference oprávněna o této věci rozhodovati. President Wilson se opřel proti tomuto tvrzení a pronesl několik velmi nedůtklivých poznámek o své i jejich povinnosti k lidství. Pak do toho zasáhl Clemenceau a pravil, že záležitost by měla být odročena. Byla odročena na tři týdny. Na začátku února se stalo známým, že osud Paluru má opět přijít před radu.

Seděl jsem toho rána ve své kanceláři v hotelu Astoria. Bylo osm hodin a podlaha byla dosud mokrá po umytí hadrem namáčeným v kbelíku s vodou; drsná, koberci nepokrytá prkna osýchala pomalu okolo svých krajů

počínající u radiatoru a pokračující postupně ke dveřím. Venku několik rozptýlených sněhových vloček poletovalo mimo okno a nad protějšími domy vrcholek Arc de Triomphe se rýsoval jako ohromná olověná rakev proti olověnému nebi. Byl jsem sám ve své kanceláři; Allen Leeper již odešel na Quai d'Orsay; radiator syčel tiše a zdviž čas od času bzučela svým vysokým nepřetržitým tonem. Sluha mně přinesl navštívenku: „Profesor Evžen Malone“. Profesor, když vstoupil, zdál se být rozčilen a bez dechu. Dorazil do Astorie přímo z nádraží St. Lazare; jeho malátné vzezření ho na okamžik opustilo; vyhlížel ztrápeně a jako na rozpacích; byl téměř prudký. „Běží mně o Palur“, oddychoval, „musím hned mluvit s ministerským předsedou“. Natáhl jsem ruku pro sluchátko a žádal jsem ulici Nitot. Řekl jsem Filipu Kerrovi, že Evžen Malone si přeje mluvit s ministerským předsedou. „Dobrá“, odpověděl, „nejlépe by bylo, kdyby přišel k obědu. V půl jedné.“ Oznamil jsem to Maloneovi. „A v kolik hodin“, tázal se „se schází rada?“ „V půl třetí.“ Profesor zbaven starosti klesl zpět na židli. „Půjdu teď“, pravil „a obstarám si nějakou snídani. Navštívím vás zase v půl dvanácté a vysvětlím vám, proč jsem přišel.“ Důvěra v sebe se mu zase vrátila. Povstal jsem a šel jsem s ním ke dveřím. „Nenamáhejte se, můj milý hochu, nenamáhejte se.“

Zdálo se mně to velmi podivným, že by profesor přispěchal přes moře do Paříže pro Palur. Takové dramatické poplachy nebyly pro něho obvyklé. Během konference zůstal v Londýně kuje blesky. President Wilson se dopustil omylu, že opustil Bílý dům a sestoupil do areny;

Malone měl jemnější smysl pro svou vlastní důstojnost. Malone zůstal v South Eaton Place. Byl jsem tak zmaten, že jsem přešel po chodbě k siru Eyre Croweovi a vyprávěl mu příhodu. Rozesmál se záhadně. „To se týká Sans Souci“, pravil. „Co je to Sans Souci?“ „Malone má vilu na Paluru. Nazývá ji Sans Souci.“ A opět se rozesmál.

V půl dvanácté profesor, opět klidný a opět blahosklonný, přišel, aby vysvětlil své poslání. „Nepatrná věc, můj milý hochu, jistě jen nepatrná věc. Ale právě malé věci vodívají k chybám nejvíce politování hodným. Všechny tyto poloviční vědomosti, mohu-li se tak vyjadřovat, jsou velmi nebezpečné. Pochybuji, že by jeden jediný člen nejvyšší rady viděl kdy Palur.“ Odmlčel se. Ujistil jsem ho, že aspoň, co se toho týče, sdílím jeho pochyby. „Ah, ano“, povzdechl „předpokládám, že je to nevyhnutelné. Ale považuji za svou povinnost varovati Lloyda George. Bylo by to strašné, strašné, kdyby se v takové věci dostal na nepravou cestu. Strašné.“ „Co však je *pravou* cestou, profesore?“ „Proč všechny ty nesmysly v právech tak zvané ethiopské většiny — to jest, je-li to vůbec většina?“ „Ale nepochybujete snad, profesore, o číslicích?“ Malone zafuněl. Jeho hlas se povznesl v bolestném rozhořčení. „Číslice? Můj milý hochu, dovolte mně, abych vám řekl, že tu běží o živé lidi. Napadne někdy vám, lidi zde, že se tu nezabýváte se statistikou? Zabýváte se s muži a ženami a s jejich dětmi, které se ještě nenarodily. Číslice, ovšem! Opravdu, je to horší, než jsem si představoval. Daleko horší.“ Utišil se. Požádal jsem ho, aby vyložil svůj úmysl. Horlil s citem a důrazem o požehnání uruguayské vlády. Profe-

sor zřejmě nebyl z těch, kdo věří, že sebeurčení je lepší než dobrá vláda. Mluvil o ethiopském obyvatelstvu s patrnou nelibostí. „No, jestliže převládnu, bude ostrov neobyvatelný.“ To bylo jediné místo, jímž se jakkoliv prozradil. Rozešli jsme se jako přátelé. Slíbil mně, že před schůzí mně poví o výsledku své rozmluvy s Lloydem Georgem.

Odpoledne jsem si skládal mapy a papíry nutné na schůzi nejvyšší rady. Malone se objevil rozjařený poněkud obědem a poněkud úspěchem. „Tož dobře to dopadlo, profesore?“ „Výtečně, můj milý hochu, výtečně. Nikdo nemohl být více okouzlující. Jsem skutečně velmi vděčen.“ „Tak jste ho tedy přesvědčil, že Uruguay musí podržet ostrov.“ Profesor zářil. „Slízl to krásně. Mohu vás ujistit, můj milý hochu, že to slízl jako mléko.“ Pomalu jsem zamkl brašnu na zprávy a shrnul mapy pod paži. „Dobrá“, pravil jsem „poznáme to večer.“ Měl jsem své pochybnosti.

VIII

Pan Clemenceau se naklonil dopředu a pohlédl na seznam projednávaných věcí na své psací podložce. „Numéro cinq“, zachraptěl „question de Palur“. Hodil svůj skřípec na stůl k ssacímu papíru a klesl zpět do židle; jeho lokty spočinuly na opěradlech; jeho levandulové bavlněné rukavice se složily před ním, držíce žlutý nůž na papír, vyrobený ze slonové kosti, právě téže barvy jako Clemenceauova tvář. Položil svou hlavu dozadu a přivřel velká víčka; malý nůž na papír, otáčející se pomalu v těch prstech v modrých rukavicích, naznačoval, že Clemenceau nespí.

Za ním a nad ním plamenné gobeliny zobrazovaly Marii de Medici a Jindřicha IV; vystupovaly vzhůru do této vysoké, rozpálené místnosti; zbroj, modré šerpy, kouř vzdálených bitev mezi utěšenými polemi; a tu hluboko pod nimi se kupily černo-bílé postavy rady desíti; nepravidelný polokruh devíti pánů v černých kabátech na židlích s vysokými opěradly; za nimi, přitištěna k těžkým záclonám, tenká řada tajemníků a znalců; na aubussonsském koberci podstavec plný bílých listin a map.

President Wilson natáhl nohy před sebe, jeho dvě boty s černými knoflíky fukaly chvilku na těžký koberec; pak je stáhl zpět pod sebe, naklonil se poněkud dopředu a počal mluvit. Bylo to jasné a mírné vyložení práv Etiopie; končilo pokojnou poznámkou: „— upříti taková práva nebylo by v souhlasu s úmysly Spojených Států.“ Pan Mantoux, jehož tužka poletovala po stránkách zápisníku, obrátil zpět dva listy a počal překládati. „Ne serait pas conforme“, dokončil „aux intentions des États Unis.“ Pan Clemenceau, s očima dosud zavřenýma, dosud drže svůj nůž na papír, zaskuhral „Les Italiens!“ Pan Orlando posunkem naznačil baronu Sonninovi, že nyní je na něm, aby mluvil. Růžová kůže na hlavě italského ministra zahraničí se zarděla temnější barvou pod strniskem bílého vlasu; bylo zřejmé, že případ palurský pro něho mnoho znamená. Mluvil s důrazem a výmluvností o svrchovaném právu bezpečnosti a dobré správy; šíře mluvil o vývoji lovení mořských hub, tak důležitém pro obchodní život ostrova; poukazoval na Egypt. Pan Balfour zcela málo pozvedl obočí. Lloyd George mu šeptal. „Tvrď oříšek“, pravil „tenhle

Sonnino". Baron zatím počínal svou závěrečnou výzvu; ať se neřekne, žádal, že nejvyšší rada nedbá skutečnosti, ať jedná, právě zde, s porozuměním a rozhodností. Ať potvrdí Uruguay v držení ostrova. Pan Mantoux opakoval jeho slova anglicky. Chvilku bylo ticho. Clemenceau otevřel oči: „Lloyd George“, pravil. Ministerský předseda Velké Británie se zřejmě chystal pomoci. Porozuměl, jak pravil, stanoviskům všech svých kolegů. Na jedné straně jim president Wilson připomněl jednoduchou a přesvědčující výmluvností zásady, o něž tu běží; na druhé straně jeho přítel, italský ministr zahraničí s obdivuhodnou nestranností jim připomněl skutečnost. On sám (pan Lloyd George) mnoho o tomto předmětu uvažoval; tohoto jitra se přiklonil k mínění, že snaha italské delegace je správná; o věci se zdálo, že je takového rázu, že tito nevědomí habesští lovci hub ve skutečnosti spíše ztratí než získají strohým uplatněním učení o sebeurčení. Rada si musí vzpomnouti, že ručí za lidské štěstí; nesmí vykonávat svou záruku slepě, nýbrž se znalostí skutečnosti.

Lloyd George se na tomto místě odmlčel, dávaje na jevo rukou maličko pozvednutou, že ještě bude mluvit. Pan Orlando pohlédl na svého druha se zadostučiněním. President Wilson natáhl nohy. Pan Lansing vedle něho počal kreslit jiný obrázek gobelinu na svůj psací blok. Clemenceau pomalu a se zřejmým potěšením otevřel jedno oko. „Je to *možné*,“ myslel jsem si v ohromení, „že Malone skutečně dokázal převrátit jeho smýšlení?“

Hlava britského se naklonila dopředu a ujala se řeči způsobem obvyklým v rozhovoru nebo při vypravování

anekdot. „Ano,“ pravil, „když jsem přemýšlel o této věci dnes ráno, skutečně jsem se rozhodl, že budu jednat v souhlasu se svými italskými přáteli. Stala se však nečekaná věc. Obědval jsem dnes s jedním z největších žijících znalců středozemské politiky, s mužem, který zvláštní náhodou přímo poznal Palur. Potřebuji jen uvést baronu Sonninovi jméno profesora Malonea, abych ho přesvědčil, že pro to, co chci říci, mám autoritu, kterou nelze přezírat. Ovšem, profesor je dalek toho, aby si nevšímal neznází, o nichž se zmínili italští delegáti; pravil, že vskutku to bude těžké, velmi těžké pro habešskou většinu zříditi najednou řádnou správu. Po několik let jim bude třeba cizí pomoci. Vykládal mi však o jedné věci, již nemám práva skrývati před radou. Vyprávěl mně o náboženském útlaku prováděném uruguayskou vládou. Ukázalo se, že Habešané mívali výroční slavnost známou jako „Svátek svatého trnu“. Tato slavnost a průvod s ní spojený byly nemilosrdně potlačeny. Mezi tímto prostým lidem takové zašlapávání jeho velmi milovaných tradicí vyvolává pohoršení a utrpení takového druhu, že by od nás bylo nemoudré nedbatí ho. Byl jsem přesvědčen obrazem načrtnutým mně profesorem Malonem, že takové tyranství nemůže býti povoleno. Cítím, že v tomto případě se přesně musíme držeti svých zásad, ať vyvolají jakékoliv nesnáze v provádění. Ostrov musí býti odevzdán Habeši.“

Lloyd George domluvil a pan Mantoux překládal. Clemenceau otevřel obě oči. „Je suis d'accord,“ zachraptěl. „Et les Italiens?“ Baron Sonnino učinil zoufalý pohyb na znamení, že se podrobuje. „Et les Japonais?“ Japon-

ská delegace se spokojila vyjádřením, že všichni jsou spokojeni. „Alors c'est adopté?“ pravil Clemenceau poněkud překvapen. Nebylo odporu. Ze slonové kosti zhotovený nůž na papír dopadl jako dražebnickovo kladivo na podložku z pijavého papíru. „C'est adopté.“ Oddechl jsem si s úlevou. Habešané, na vzdor Maloneovi, budou mít svůj ostrov.

IX

Toho večera jsem se setkal s profesorem u večere. Nedal na jevo náležitě zvědavosti na výsledek. Zdálo se, že plně důvěřuje, že jeho slova dosáhla účelu. Až po obědě pomalu ke mně přišel.

„Tož už je to, myslím, hotovo?“

„Ano, už je to hotovo.“

„Nebylo, tuším, nesnází?“

„Výsledek bude asi uveřejněn zítra.“

Profesor zazářil blahosklonně. Nebylo mou úlohou, abych mu kazil představy.

„Profesore“, otázal jsem se mimochodem „říkal jste něco ministerskému předsedovi o náboženském útlaku prováděném Uruguayci?“

„Ne — ne, pokud se pamatuji.“

„Nic, na příklad, o slavnosti svatého trnu?“

„Oh ano, zmínil jsem se o tom. Užil jsem toho případu, abych ukázal, jak důvodnou byla pevná správa.“

Usmál jsem se. Baval mě ministerský předseda. Litoval jsem profesora. Mluvil příliš mnoho při večeri o tom,

že přijel do Francie, aby zpravil Lloyda George správně o Paluru. Bylo mu asi divně, když četl ranní noviny.

Či nebylo? Nevím to jistě. Vím jen, že krátce potom odjel do Jižní Ameriky, kde hrál vynikající úlohu v rozepři takna-arické.

Napsal HAROLD NICOLSON

Přeložil Bohdan Chudoba

PAMÁTCE
SVÉHO UČITELE
EXPERIMENTÁLNÍ FONETIKY
NA COLLÈGE DE FRANCE
P. ABBÉ JANU-PETRU ROUSSELOTOVI
TENTO NÁSTIN
PRÁCE, K NÍŽ MNE POVZBUZOVAL,
UCTIVĚ VĚNUJE
MARCEL JOUSSE

„Jest jen litovati, že linguistická psychologie vábí tak málo lidí . . . A přece toto studium, zvláště srovnávací, od tvarů nejnižších k nejrafinovanějším, přispělo by k poznání mechanismu intelligence aspoň tak, jako jiné postupy, jimž se věnuje více péče. Horlivě se vrhli do fyziologické psychologie, právem myslíce, že, jsou-li normální i chorobné stavy biologické studovány přírodopytci a lékaři, mohou býti též studovány jiným způsobem psychology. Tak tomu je i s jazyky: srovnávací filologie má svůj cíl, psychologie má též svůj. Možno se tedy nadíti, že by nevyšel na prázdno, kdo by ozbrojen jsa dostatečným linguistickým vyučením, zasvětil se tomuto úkolu.” RIBOT: A, 98¹.

„Řeč (jazyk) jest soustava znaků, vyjadřujících myšlenky, a tudíž možno ji přirovnati k písmu, k abecedě hluchoněmých, k symbolickým obřadům ritu, k způsobům zdvořilostním, k vojenským signálům atd., atd. Jest toliko nejdůležitější z těchto soustav.”

„Možno si tedy mysliti vědu, která studuje život zna-

¹ Jména drobnou versálkou odkazují k bibliografii na konci tohoto pojednání.

mení (znaků) v lůně společenského života; tvořila by část sociální psychologie, a tím psychologie obecné; budeme ji jmenovati sémeiologií (od řeckého seemeion, „znamení“). Učila by nás, z čeho pozůstávají znamení, jaké zákony je spravují. Protože ještě není, nemožno říci, čím bude; ale má právo na to, aby byla, její místo jest předem určeno. Linguistika jest toliko jednou částí této obecné vědy; zákonů, jež objeví sémeiologie, bude možno použití v linguistice, a tím bude tato věda připojena k dobře stanovené oblasti v souhrnu lidského dění.” DE SAUSSURE: 33.

PŘEDMLUVA

Zkusná Psychologie přichází ve styk s Ethnografií, s Linguistikou a zkusnou Fonetikou. Na schůzích odborníků, jako jest Společnost Filosofie, pp. Brunot, Delacroix, G. Dumas, Pierre Janet, Lévy-Bruhl, Mauss, Meillet, Pernot, Piéron, Vendryes vyměňují své myšlenky o témže předmětu. Práce synthetické, jako Hlavní Kurs o Jazyku a Myšlení, přednášený již dvě léta na Sorbonně, sbližují závěrky těchto odborníků. Zdá se, že přišla doba, abychom se snažili uvažovati o jistých složitých záhadách a rozvinouti je na širší základně i pro širší veřejnost.

Laplace pravil: „Objevy spočívají v tom, že sbližujeme ideje, jež jsou schopny spojování a jež byly až dosavad osamoceny.”

Tento svazek sblíží prostě texty učenců, ale dovolí si uvést do nich v závorkách [] jednotnou terminologii, již jest nezbytně třeba k jasnosti celku, aniž myšlenka autorů byla zrazena. Tyto citáty rády by byly

jakýmsi náčrtkem, jak jen možno neosobním náčrtkem studií experimentální a ethnické Psychologie, kterou se zabýváme již osmnáct let. Naše výzkumy se vztahovaly na *rythmickou verbo-motrickou paměť*, na to, co náš profesor na Collège de France, p. dr. Petr Janet nazval by *Psychologii recitace* (přednesu).

Samo sebou se rozumí, že toto počáteční třídění fakt nemá žádného metafysického záměru. Spokojíme se toliko tím, že jsme shledali psychologům látku, které budou moci použítí různým způsobem na poli spekulativním, omezili jsme se na synthetické zpracování *positivních* poznatků ze zkušenosti o Stylu orálním¹, a na výklady řádu výlučně *vědeckého*, jak tomu chtějí odborníci v Linguistice a mistrové v Psychologii a v experimentální Fonetice. Ponecháváme filosofům, ať si sami vyloží fakta, která jim dodáváme, a využít-kují jich pro studium paměti a zvláště vztahů, jež jsou mezi jazykem a myšlenkou ryze abstraktní. A rovněž ponecháváme učencům, jejichž svědectví se dovoláváme, jejich fenomenistní nebo evolucionistní hlediska filosofická, jimiž by se měli, když je to už těší, baviti ve svém soukromí, neboť my pro veřejnost nemůžeme jich, jak se samo sebou rozumí, přijmouti a udávati za svá hlediska filosofická. Vyloučili jsme rozhodně z naší perspektivy všechno studium nebo zá-

¹ Ponecháváme schválně původní slovo orální, což znamená *ústní*, zde však se vztahuje na řeč mluvenou.

věrky metafysické a kritické, jež by přesahovaly oblast faktů a oblast aplikací na linguistickou psychologii. Odvažujeme se doufati, že čtenář nebude nám vytýkati, že nenachází v této studii, co jsme do ní *nechtěli* vložit.

Mysleli jsme, že dobře učiníme, když vydáme jakýsi obecný přehled naší psychofysiologické metody, dříve než přikročíme k dílu definitivnímu. Mistrové, jejichž jména budeme uváděti a jimž tolik vděčíme, budou moci takto přispěti nám svými výzpyty a radami s ještě větší přesností v různých těch technikách, v nichž jsme si od nich vypůjčili fakta a zákony. Věda se stává¹ za našich dnů tak složitou, že chceme-li odbočiti na nové pole, třeba učiniti, čeho bylo třeba na poli válečném, na moderních bojištích: spojení zbraní.

¹ Mohli jsme snadno, a zdá se nám správněji pro naše poměry, přeložiti: „Věda se dělá“ složitou, ale jde o vážné věci a proto nechceme si dobírat našich „učenců“.

I

ENERGETICKÁ EXPLOZE A PSYCHO- FYSIOLOGIE GESTA

„Psychologie, pokud jest vědou, nemůže se omeziti na to, aby pozorovala pouhé psychické zjevy o sobě; jest povinna hlouběji zkoumati fysické modifikace (pozměny) nervové soustavy, jež provázejí střídavé oscillace energie, ne méně než důležitost energie v životě organismů.” BECHTĚŘEV: 68.

„Jedním z nejkrásnějších výbojů moderní fysiologie jest zajisté to, že dokázala, že živoucí organismy jsou proměňovači energie. Tkáně nahromaďují tuto energii ve stavu potenciálním, ve způsobě chemických sloučenin; přetvořují ji v energii aktuální různého druhu (způsobu) podle své výkonné specialisace. Tak ve svalů energie chemická přetvořuje se v energii mechanickou, v teplo, električnost, praskání svalů; v nervové soustavě v energii nervovou, elektricitu, teplo atd...”

ATHANASIU: 25–26. „Hledáme-li [opravdu], která živé tělo si počíná, aby vykonávalo pohyby, nalézáme, že jeho metoda jest stále táž. Záleží v tom, že používá jistých látek, jež by bylo možno nazývati explosivními (výbušnými), a jež, podobny jsouce dělovému prachu, čekají jen na jiskru, která by je zapálila k výbuchu. Mám na zřeteli pokrmy, zvláště hmoty potravní, – uhlohydráty a tuky. Jest v nich nahromaděno značné množství potenciální energie, pohotové přejíti v pohyb. Tato energie byla zvolna, postupně přijímána od slunce bylinami; a živočich, jenž se živí bylinnou pící, nebo zvířetem, jež se živí bylinami, nebo zvířetem, jež se živí zvířaty, která se živí bylinami, atd., převádí prostě do svého těla výbušnou látku, kterou život vyrobil tím, že nahromadil v zásoby energii sluneční. Když vykonává nějaký pohyb, vybavuje energii takto uvězněnou.” BERGSON: B, 14–15.

Nuže, v těle živém „nalézáme všude [a vždy] pohyby..., a tomu se netřeba diviti. Hybná činnost jest odpovědí, kterou člověk a zvíře dávají [ustavičnému] podněcování, jež přichází z vnějšku nebo z vnitra” RIBOT: C, 26. Na každý podnět vytryskne „jiskra: výbušná látka třeskne, a... pohyb nastává”. BERGSON: B, 15. „Jmenujme, chcete-li tomu, tyto fyziologické reflexivní pohyby gesty, aniž se vynasnažíme... definovati toto gesto přesným způsobem. Ponechme mu... široký etymologický smysl „tělesné činnosti”,

jež poskytuje ve rčeních jako „gesta Dei per Francos” nebo jako „Chansons de gestes” D’UDINE: A, 67–68. „Smích a slzy, to jsou [na příklad] dvě gesta ...” D’UDINE: A, 4.

„Na počátku bylo Gesto” D’UDINE: A, 86. „Novorozeně, přicházejíc na svět, jest opatřeno schopnostmi hybnými... Jest stroj, který vyrábí pohyby, [jenž činí ustavičně gesta.]” RIBOT: C, 2. – „Každé podnícení (vnitřní nebo vnější) určuje pohyb.” FÉRÉ: A, 75. – „Výbuchem býváme otřeseni od nohou až k hlavě. Seběmenší popud způsobuje v nás totožné, ač neviditelné otřesení: nepocítujeme-li ho vždy, to proto, že bývá příliš jemné, nebo že naše vnímavost není dosti jemná.” JAMES: II, 372, – „A tento pohyb, . . . jehož, zdá se, zúčastňují se všechny stažitelné části organismu, . . . ustanovuje podstatně objektivní povahu cití.” FÉRÉ: A, 75. – „Bylo by omylem myslet, že citové a obrazné¹ stavy jsou samy sebou nečinné, a že by bylo třeba připojit k nim něco, aby se staly hybnými. Jinými slovy, není ve vědomí stavů, jež by byly toliko konstatováním (zjišťováním); stavy, jež jsou konstatováním, bývají provázeny hnutími (gesty) a následkem toho odezvou, snahou, tendencemi, úmyslem, po

¹ Když překládáme některé běžné „vědecké” významy, třeba slova brát hlouběji v jejich prvotním smyslu. Reprezentativní překládáme slovem obrazný, majíce více na mysli činnost: ob-raziti, než obraz jako hmotnou věc.

něčem směřujícím; nepotřebujeme ničeho přidávati k stavu vědomí, aby bylo činné (gestem); naopak, neprovází-li pohyb bezprostředně některý affekt nebo obraz, to proto, že bráníme, aby se tento pohyb neudál, zakazujeme si jej." LUQUET: 84.

Nuže, i tento zákaz jest ještě „hybnou činností". „Dlužno upozorniti, že hybná činnost není synonymní s „pohybem" v běžném smyslu tohoto slova. Na takový stav nepohnutelnosti musí se často vynaložiti tolik energie jako na pohyb v prostoru; příklad: držeti paži vztaženou a napjatou; vzpřímené držení hlavy stažením a napínáním krčních svalů atd. To mimochodem řečeno, abychom si uvědomili ustavičnost pohybů, tvoří osnovu čili útkové pásmo, na němž (a jímž) vědomí kreslí své výšivky." RIBOT: C, 3. Tedy jenom abstrakcí pozorujeme v nějakém zjevu ideohybném intelektuální stránku bez stránky hybné. Život intelektuální není říší v říši; jest prosycen stavy affektivními, jež se snaží samy sebou vyjádřiti se pohyby; má tedy stálou tendenci odehrávati se zevně. LUQUET, 91. — „Nesmíme pokládati za něco příliš hlubokého, jako by to odpovídalo nějaké pravdivé skutečnosti, když rozlišujeme v duši trojí schopnosti. I když nedáme tomuto slovu realistní nesprávný smysl, jež mu dávají eklektikové, skupiny zjevů, jímž jsou jakoby společnou nápisovou cedulkou, nepředstavují mohutnosti určitě oddělené, dovolující vésti mezi nimi přesnou

demarkační čáru. Není zjevů affektivních, jež by byly toliko affektivní, zjevů obrazných, jež by byly jen obrazné, atd., ale každý zjev affektivní na příklad jest zároveň obrazný i affektivní. Obecně každý stav vědomí jest zároveň affektivní, intelektuální a činný; jest jen rozdíl v dávce toho neb onoho živlu; každý stav vědomí obsahuje kromě převládajícího jednoho zjevu psychické prvky, náležející dvěma druhým třídám, v té chvíli zatlačeným do pozadí nebo méně viditelným, jež však nejsou méně vždy přítomny." LUQUET: 82–83.

Jestli „stav mysli jest zjevem složitým, synthetickým systémem zjevů různých a řádu rozdílného" F. PAULHAN: 827, tu „jednotlivec, pozorovaný objektivně, není než souhrnem pohybů [gest] rozmanitě kombinovaných" GODFERNAUX: 5. „V jistých případech stavy některé osoby snáze pochopí trochu bystřejší svědek než ona sama. Jest smích, jenž věští bouři, aniž si to smějící uvědomuje." F. PAULHAN: 827. „Pohyb [gestikulace] zůstává [takto] podstatným faktem a tendence ústrojů nejsou, jako ostatní, než více méně složitými soubory souřadných hybných zjevů." GODFERNAUX: 4–5. Proto „jest nezbytno pohlížeti na psychologii způsobem zvláštním [učiniti z ní *Psychologii Gesta*]".

Tato věda má se státi objektivnější a má pozorovati fakty po stránce zřecí a sluchové stejně jako ostatní vědy [tím, že by se dbalo přesnosti a úplnosti, pokud možno zaznamenávacími přístroji, jak činil abbé Rous-

selot]. Má tedy za předmět studium chování se lidí [gestikulace], studium pohybů [gestových] jednotlivých, způsobů obecných nebo přemístění celkových, jimiž osobnost reaguje na vlivy a popudy předmětů vůkolních. Psychologie má popisovat tyto odezvy [tuto gestikulaci], třídit je a odkrývat jejich zákony."

JANET: A, 919.

„Pod rozličnými jmény: reflexe, psychické reflexe, tendence, automatismy, instinkty, zvyky, psychologické systémy, komplexy, spisovatelé ukázali u živého a myslícího jedince zřejmou jsoucnost uzpůsobení, jimiž reaguje vždy stejně na jisté pozměny, vyvozené na povrchu těla. Budeme nazývat *„vněmem“* toto zvláštní uzpůsobení těla, jež slouží za východisko, a *„úkonem“* [gestovým, *„gestikulací“*] souhrn pohybů reakčních.

„Abychom stanovili tendenci [gestovou], bylo by třeba popsati přesně ráz vněmu, jeho povahu, jeho intensitu, jeho složitost, místo těla, na němž se uplatní atd., a souhrn prostých nebo složitých pohybů, jež ustavují úkon [gestikulaci], při tom arci vybrati ten případ, v němž úkon je nejvíce určitý a zvláště úplný."

JANET: A, 920.

Přes velkou složitost vněmu zřecího a různost teorií, jež se jej snaží uchopiti hned s té, hned s jiné strany, tendence ta, která se objevuje prvně [r. 1863 u Sétchénoffa, potom] u Wundta, uplatňuje se čím dál tím více v pracích o fyziologické optice. Hlavní dílo Bour-

donovo, které jich zahrnuje velký počet, vytýká velmi zřetelně, co všechno ztratily se své někdejší důležitosti sítnicové počítky. Theoreticky přiznává se jim ještě jistá úloha, ale činitelé, kteří se k tomu nádavkem přidávají, rázu obyčejně hybného, svádějí je skoro v nic. Nemluvíme toliko o vnímání vzdálenosti, ani o umístování věcí. *Podle Bourdona nejelementárnější poznatky velikosti a tvaru jsou rovněž určeny procesy hybnými [gesty očními] . . .* Studium Bourdonovým padá zření empirické, jak mu rozuměl Helmholtz. Sítnicová zkušenost jest tam vyvrácena ve všech bodech a nahrazena jakž takž hybnou zkušeností zřecího ústroje.

„Ještě rozhodnější krok na téže cestě byl učiněn dr. Nuelem. Snaže se popsati mechanismus vidění způsobem ryze [a výlučně] objektivním, bez přispění introspekce . . . , přichází k tomu závěrku, že u člověka zřecí poznatky vědomí připínají se jedině k pozměnám mozkového reflexu očními reflexy směru a sbíhavosti.“ KOSTYLEFF : B, 21–23; A, 121. „Zřecí představování jest vesměs hybné.“ NUEL : 256.

Problém slyšení jest snad ještě složitější, než problém vidění, a tudíž ještě vzdálenější definitivního rozřešení, ale i tu hypotéza o nějakém obvodovém otisku ve formě resonance jest nahrazena reaktivním procesem [sluchovou gestikulací].“ KOSTYLEFF : B, 27. – „P. Bonnier a Hurst [byli] přivedeni . . . usouditi skoro zároveň, že slyšení se nepřipíná na nějaký proces

molekulární, na opakování vzdušných otřesů, ale na proces molární, na uvedení v pohyb [v gestikulaci] sluchových ústrojů, jež má v zápětí podráždění sluchového nervu. Ve své základní práci o slyšení p. P. Bonnier připíná zvukové vnímání k jakémusi „pohybu semo tamo, k posloupným, drobným a přerušovaným kmitům hybných ústředí, jakými jsou kůstky, tekutina bludiště, hlemýžďové bubínky a blána okrouhlého okénka, vedouc k ustavičnému dráždění bradavky.” KOSTYLEFF: A, 124. „I tady ještě pod specifickými počitky jest celek, souhrn [gestový], který jim k tomu dopomáhá.” RIBOT: C, 23.

Totéž gesto „může býti spuštěno, zahájeno, otevřeno různými podněty. Vezměmež za příklad pohyb vztažení ruky. Tento pohyb může býti . . . vyvolán úderem na loket; toť reflex k vnějšímu podnětu, analogický reflexu čechelovému. Může rovněž následovati na nějaké vnitřní fyziologické podráždění; vztáhnu pak ruku, jak to činí děti v kolébce, a řekne se, že to činím jako ony z příliš nahromaděné energie, kterou se mi chce vydati. Též to může býti následkem [zevnějšího popudu], jako vidím-li hrušku na talířku a vztáhnu po ní ruku. Mohu konečně učiniti tak z výslovné vůle, a tu vztahuji ruku, protože chci tak učiniti. Ve všech těchto případech pohyb zůstal fysicky týž. Ve všech rovněž . . . byl vykonán [explosí], hrou vnitřních sil, spuštěných čili uvedených v činnost podněty; jest to

tedy vždy jakýsi reflex. Ale dlužno míti na zřeteli rozličnost *podněcovadel*, jež reflex vyvolávají: podnět fyzický a vnější, podnět fyziologický a vnitřní, podnět psychologický neboli vůle. Rozvoj činnosti [gestikulace] děje se z většího dílu podněcováním našich základních reflexů podněcovadly novými a čím dál tím více psychologickými." BAUDIN: 535. – „Novorozeně . . . jest stroj, jenž vyvozuje pohyby, ale jejich objevení se jest *původní*. Protože jsou závislé na nižších střediskách mozkových, jsou prosty vědomí nebo aspoň poznání. Později, s rozvojem vyšších středisk kůry mozkové organisace hybného systému bude dokončena." RIBOT: C, 2–3.

Až dosud měli jsme na zřeteli reflex [gesto] jenom v případě pohybu prostého nebo poměrně prostého. Jsou též a zvláště pohyby složené, jež nemožno pochopiti, leč *sdužováním reflexů*. Sdužování soudobá, jako když automatické pohyby ruky přivozují pohyby paží a těla. Sdužování posloupná, jako když reflexy slinivé mají za následek polykání, pak trávení, pak assimilaci, atd. Jsou také řetězy, pak růžence, pásma [gest] reflexů ve většině našich životních úkonů. Tyto řetězy se ustrojují u vyšších zvířat v střediskách nervových, jež neslouží tolik k přetvořování podnětu v odezvu či reakci [v gestikulaci], ale také, ba více k tomu, aby ustrojovaly řady životních pohybů. Zvláště mozek jest místem fyziologických asociací reflexů." BAU-

DIN: 535–536. Myslím, že možno říci v jistém smyslu, že mozek jest zvláště složen . . . souhrnem smyslových reflexů: [gest očních, sluchových atd.] . . . Krajní diferenciacie, citlivost přijímačel, nesmírná složitost reakcí [gestových] vedou nás k tomu, bychom přiznali neobyčejně složitý systém reflexů a souvislostí. AUGIER: 50.

„Život ústrojný . . . jest zajištěn neobmezenou hrou [gest] organických reflexů s vnitřními *podněcovadly*. Právě jimi se uskutečňuje nepřetržitý dynamismus [ustavičná gestikulace] životních funkcí asimilace a vyměšování potravy, oběhu krve atd. Vše to se děje [gesty] neodvislými od naší vůle, nikoli však neodvislými od sebe navzájem, ani od organických potřeb. Slouží si vespolek, podněcujíce jedny druhé; skládají se a souvisejí co nejlépe s potřebami života. Nalézáme tu první případ *fysiologického automatismu*, jehož nej-
skvělejším příkladem jest tak energetická, tak neúnavná a tak dobře rytmovaná zázračná činnost srdce.”
BAUDIN: 536.

II

INTERVALLY MEZI ENERGETICKÝMI VÝBUCHY: RYTHMUS FYSIOLOGICKÝ

„Nic není tak známo fyziologovi jako rytmická povaha velkého počtu fyziologických gest“. BOLTON: 149. – „Od konce XIX., zvláště pak od začátku tohoto století mluví se mnoho o rytmu, ustavičně, při každé příležitosti, a velmi často i bez příležitosti. Ví se neurčitě, co to asi jest, ještě neurčitěji se pocituje, a čím ponětí, jež kdo o něm má, jest mlhovitější, tím více se zdá, že se k němu chová úcta, smíšená s fetišismem. Pokládá se za jakési všeho schopné božství, pohotové konati všechny zázraky, jen když se vzývá jeho jméno: *Rythmus*, *Eurythmie* jsou slova dobře znějící; pronášející je sama sebe obdivuje a myslí si, že tím stoupne ve cti u souseda . . . Jsou jistá slovíčka, přišlá k nám z řečtiny nebo z latiny, o nichž všeobecně se věří, že působí jako „parafaragaramus“ kouzelníků, jen když zavzní ve vzduchu nebo když se kreslí do prostoru.

„Rythmický” jest jedním z těchto slov. Vidíme pomalu všechny kritiky co chvíle oslavovati a vynášeti „rythmus” veršů nebo prósy, (řečtiny Nového Zákona), malby nebo sochařství, hudby nebo stavitelství jejich vrstevníků, a to bez rozvahy, slepě, nazdařbůh; často s velkou určitostí, když se octnou před díly co nejméně rytmovanými.

„Jest třeba mluvití vzdělaně, a „rythmus”, jako „hodnota” a jako „objem” neb „rozsah” činí řeč hodnověrnější, možno se takovými slůvky blýsknouti. Kdyby nějaké tělocviky nebyly nějak „rythmické”, za nic by to nestálo, bylo by to sprostavé, a neučí se už tancovat, nýbrž chodí se na ten neb onen kurs „rytmovaného tance”.

„Rád bych věděl, jak by tance mohly býti jiné než rytmované. Skromná a plebejská polka se svými dvěma osminami a svou černou čtvrtkovou jest ze všech nejrytmovanější, a právě ty, jež se označují tímto způsobem, vzdalují se obyčejně nejvíce od prostého a snadno vnímatelného taktu, přímého a zřetelného přizvukování . . .

„Žádná činnost hmoty nemůže uniknouti rytmu”. D'UDINE: B, 54-55, 60. V hmotné přírodě zjevy berou na sebe velmi často, ne-li všeobecně, formu rytmickou. Jest jistý periodický návrat [mathematicky] toho kterého zjevu, jenž bývá často provázen jinými, a jenž bez ustání jest na postupu jakoby sama sebe stíhaje.

Ať v širém poli vesmíru, ať na zemi, pohyb ten jest obecně periodický. Světlo, teplo, zvuk a podle všeho i električnost šíří se v podobě vln. HERBERT SPENCER obšírně pojednal o tomto předměť ve svých *Prvních Principech* (215 a násl.) a málo ponechal, čeho by bylo třeba k tomu dodati. Ačkoliv to nepraví výrazy tak určitými, zdá se, že pokládal rythmičnost za jediné možnou formu činnosti: nepřetržitý pohyb jest na-prostou nemožností". BOLTON: 146-147. „Rythmus ve všech svých formách povznáší se [takto] bez jakékoliv pochyby na první princip, jediný a všeobecný". VERRIER: A, II, 69.

„Vystoupíme-li z anorganické oblasti k životu organickému a duchovnímu, rythmus se nám tam jeví jako podstatná podmínka, trvalý a mocný rythmus [posloupných explosí] . . . energie vitální, [která] stoupá a klesá rovnými vlnami [nebo aspoň ekvivalentními]". VERRIER: A, II, 70. „Ve fysiologii rythmičnost vskutku znamená pravidelné střídání [nikoliv již mathematicky, avšak, možno-li tak říci, vitálně] period činnosti a period klidu nebo menší činnosti..." BOLTON: 149. Třeba zde zvláště „připomenouti jisté důležité ponětí metody ve studiu psychologie. Často si vzali do hlavy, že psychologie měla se státi zcela vědeckou, že bylo třeba z kořene změnit starou filosofii a přijmouti míry mathematické, jak to činí astronomie. Myslím, že tohle jest velké neštěstí a v podstatě velký omyl: zjevy, jež

studujeme ve vesmíru, nejsou nikterak identické. Kdyby tyto zjevy byly totožny, byla by všude jediná a táž věda. Vědy se rozlišily od sebe podle praktických potřeb; bylo nemožno studovati biologii tímž způsobem jako astronomii, protože, ať tomu chceme nebo nechceme, živé bytosti nechovají se před námi *přesně* jako planety. Jsou rozdíly v jakostech faktů". JANET: B

Nuže, poněvadž „bedlivým pozorováním přírody dostáváme se vždy dále, než kam spěly naše naděje" ROUSSELOT: B, 7, pozorujme bedlivě tyto „rozdíly ve faktech". „Živá bytost jest stroj [ale stroj živý], stroj, který sbírá síly a který své síly vydává". Ale jest třeba „regulace při výdeji sil". JANET: B.

Buňka nervová sama se reguluje: „třeba přiznati, že tendence pohybů k periodickému střídání má hluboké kořeny v metabolismu živoucích buněk zároveň materiálním a dynamickým, jehož „rythmus" budeme moci, chceme-li, navázati na „všeobecný rythmus" Spencerův nebo Aristotelův. Hle, co se asi děje v organismu. V normálním stavu rovnovážném proces metabolický jest autonomní, a již periodický. Zasáhne-li nějaké výjimečné podněcovadlo, zvětší se vyměšování, přivozující ztrátu energie, zmenší se nebezpečí, a následkem toho také předráždění, způsobující i otravu, všechny to zjevy, jež jsou známkou únavy. Přece však jakýmsi obranným mechanismem vyměšování vyvolává samovolně kompenzační pro-

cesy assimilační, zvláště v příznivých přestávkách, když se naskytnou; ba často toto zotavení bývá větší než náhlá ztráta. Takto střídavá tato činnost brání se proti únavě". LANDRY : 57. Tyto periody nervových explosí následovaných poklidy mohou jíti za sebou po velmi krátkých intervalech, jako v případě trhavého nebo křečového stahování svalu, nebo po velmi velkých intervalech . . . " BOLTON: 149 sledující „stupnici [řadu] našich mikroskopických nebo makroskopických gest". Tělesnými pohyby [gesty] nejsou toliko pohyby paží nebo nohou; na příklad naše fysiognomie, výraz naší tváře, [jest] řízen (ovládán) rythmem mnohem subtilnějším". Tím spíše, „tou měrou, jak se přechází od zevní hybné oblasti do vnitřní", do mikroskopických gestikulací našich „duševních stavů", perioda rytmů „nesmírně se zkracuje". D'UDINE: A, 97. „Mnohé gestikulace nejdůležitějších životních orgánů jsou ryze rythmické a mohou sloužiti za typ všem fyziologickým rythmům. Můžeme uvést mezi jinými tepnu, dýchání. To jsou gestikulace nedobrovolné". BOLTON: 149. „Nervová soustava [přivádějící v činnost tato gesta] jest schopna jistého statického napětí, jež nemůže překročiti, aniž by nenastalo odlehčení. FÉRE: A, 108.

Náš organism, utvořený takto z nekonečnosti automatických rytmů různé periodicity, podobá se poněkud jevišti, na němž se cvičí žáci Jacques-Dalcroze:

„Děti, rozdělené ve čtvero skupin, lehnou si na podlahu. Hudba bude hrát s rytmy různými, ale každá skupina jest nastrojena na zvláštní rytmus. První bude museti věnovati pozornost melodiím v *půlnotách* (dvě doby), druhá melodiím ve *čtvrtnotách* (jedna doba), třetí v *osminách* (půl doby), čtvrtá tomu rytmu zvláštnímu, jemuž Jacques říká „poskakující“, a jenž jest tvořen osminou tečkovanou, za níž hned jde šestnáctina ($\frac{3}{4}$ doby a $\frac{1}{4}$ doby. Tento rytmus připomíná dosti rytmus kaučukového míče, jenž po dlouhém vrhu má krátký odskok).

„Piano počne hrát táhlou melodii v *půlnotách*. Ihned z ležící řady vstane jedna skupina, a ve svých obrazech jme se roztáčet rytmus vážný. Ale v lůně rytmu vláčného a plazivého zazní jiný živější rytmus v *osminách*, a tu nová skupina vstane, poskočí rychlejším krokem, zprotíná jeviště křížem krážem, a svým novým a nepředvídaným pohybem jakoby zaplašila do země skupinu *půlnotovou*, špatně do takového reje vypravenou. Kráčejí stále; ale hudba stává se netrpělivou. Náhle na tyto bytosti ještě příliš zdlouhavé padá déšť *osmin*: šlehá je, spouští se na ně jako hmyz, a zároveň podnítí roj nově příchozích, lehkých a v běhu hbitých, dotýkajících se sotva podlahy. Tu však nad nimi zavzní jako smršť trhavý rytmus „poskakující“; i ony zmizí, a jeviště jest pokryto dětmi fantasticky hopkajícími, jakýsi tanec faunů, a jako první předtucha svobodné

a vrtošivé vůle po jednotvárnosti pravidelných rytmů. Rythmus jest několikrát přeměněn, a při každé změně připravená skupina vyvstane a druhá zmizí". BERTEVAL: 125. Takto tančí v nás, ale zároveň, všechny naše reflexní gestikulace.

Tento tanec „jest u všech bytostí živých a bude tím dokonalejší u člověka, čím více se přiblíží k zvířeti, totiž, čím bude vzdálenější vyšší činnosti ducha, rušitelce automatických úkonů. Tento rušivý vliv, toť [volní] pozornost, kterou budeme definovati „silou napínanou". Tato síla má u každého z nás osobní rovnici, takže v posledním rozboru právě stupeň síly pozornosti bude určovati rythmus vlnění nebo chvění, [explose] nervové buňky [v soustavném uspořádání gestovém]". BOS: 289. Ale i tady, a zvláště zde,

Vyžeňte přirozeno, vrátí se cvalem.

Při rozsáhlém experimentálním studiu, podniknutém Margaretem Keiverem v laboratoři Meumannově v Zurichu, aby se určil vliv rytmu na tělesnou a duchovní práci, byly vybrány za práce skoro výlučně tělesné práce ergografická a reprodukce určitého grafického znaménka . . . Záměrem spisovatelovým bylo srovnati tyto různé druhy práce s rythmem nebo bez rytmu. Pokusy ergografické nedaly žádného výsledku, neboť ti, na nichž byly pokusy konány, ač nezvyklí ergografu, ihned vykonávali pohyby sledující samo-

volný rythmus, čímž se stávalo každé přirovnání nemožným. Abychom řekli pravdu, jest tomu tak skoro ve všech jiných pokusech: hned pohyby jsou pořádány údery metronomu, hned jsou volné [tedy rušeny volní pozorností]. Ale v druhém případě pozorujeme, že zkoušení sledují rythmus samovolně zvolený. Následkem toho pokusy dovolují viděti toliko tehdy, když rythmus ukládaný metronomem [zevnějším] jest příznivější práci, než rythmus přirozený [vnitřního metronomu]" FOUCAULT: A, 673-674. „Pokusy Awramoffa o práci ergografické, když pohyby jsou volny, ukazují [rovněž], že každý zkoušený vybírá samovolně svůj rythmus a zůstává mu jakž takž věren". FOUCAULT: B, 443. „Tato nervová explose, jíž se podřizují periodicky gesta intermediární, není zvláštní pohybům prostým a pravidelným. Složité gestikulace poskytují nám také všude podobná skupení. Písmena abecedy, psaná odděleně perem, slabiky a slova, „vyklepaná" na psacím stroji, a lépe než vše to, slova pronášená, dovolují nám zachytiti v samé působnosti tuto podřízenost řady gest, která zužitkovávají nervovou energii explose". STETSON: 296-297. „Hlas jest výsledkem zápasu, jenž se odbývá na jistých určitých bodech mezi mluvidly a nárazy vzduchu, hnaného z plic. Jest tedy přirozeno, že jsme zkoumali... vzduchový sloupec, jehož jest použito na každý zvuk a na jeden a týž zvuk v různých místech, jež může zabírat

v hlasových skupinách [v gestech hrdelno-ústních].

„I kdyby tato studie neměla jiného zájmu než lepší poznání mechanismu [gestikulace] slova, zasluhovala by naší pozornosti. Má však zájem, jenž předčí meze prostého popisu: poskytuje nám poznatky k posouzení práce relativní [nervové energie], jíž vyžaduje tvoření zvuků.

„... Nic není méně stálého než objem vzduchu, jehož používáme v mluvení. Mění se . . . v každém jednotlivci podle stupně síly (nervové energie), kterou dává jeho slovu jak pro šeptání tak pro mluvení nahlas . . .

„Křivolakost směrů vzduchového sloupce mluvícího stačila by skoro sama o sobě, aby rozložila všechny zvuky, jež vstupují do některé skupiny. Jsouc věrným obrazem chodu dechového, vyjadřuje všechny pohyby, zesílení, nepřetržité přestávky, okamžité poklesy a úplné pomlky . . . Ale největší zájem, který poskytuje studium dechu vysílaného pro skupiny zvuků, tkví ve výzkumu přízvuku a jeho síly, [okamžiku energetické exploze]. Směry křivolakostní vskutku nám dovolují, abychom jej objevili. Vydáváme-li skupiny složené z téže opakované slabiky, již jsme opatřili důrazem, [energetickou explozí], schválně jednu z nich, křivolaké směry ukazují, . . . že tato slabika jest vytvořena nejznačnějším a nejprudším sloupcem vzduchovým.

„Když jsme toto zjistili, nezbývá již než srovnávat

mezi sebou slabiky skupin, utvořených tímž způsobem a pronášených obyčejně, zprvu o sobě, potom ve větách, majících nějaký smysl.

„Zkoumejme nejprve skupiny umělé. Jsou to ty, jež představují nejprostší složení, a v nichž, *aby byly odlišeny slabiky úmyslně stejné, působí samy zákony našeho organismu, [samočinné explose nervové energie]*.

„[Na příklad:] *papapapapapa . . .* Ve skupinách více než čtyřslabičných, na 15 případů: $\bar{\cdot} - - - \bar{\cdot}$ 14krát, nepřízvučné jsou zřejmě stejny 11krát, předposlední slabika slabší 4krát, počáteční byvši nejintenzivnější 6krát; $\bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot}$ 1krát; na 8 případů: $\bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot}$ 3krát, $- \bar{\cdot} - - \bar{\cdot}$, s nejslabší předposlední 4krát, $- - \bar{\cdot} - \bar{\cdot}$, s nejslabší počáteční 1 krát.

„Ještě jsem vytkl: $\bar{\cdot} - \bar{\cdot} - - \bar{\cdot} - - \bar{\cdot} - - \bar{\cdot} - - \bar{\cdot} - -$ s intenzitou rostoucí až k 3. slabice,

$\bar{\cdot} - \bar{\cdot} - - \bar{\cdot} - \bar{\cdot}$

5. jsouc slabší než 4.,

$\bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot} - \bar{\cdot}$

5. a 6. slabiky jsouce stejny.

„V řadě výdechů, o nichž se zdá, že jsou rovny, dech [nebo lépe gestikulace, která jej vzbuzuje], jest tedy poslušna jistého rytmického zákona, podle něhož po jistém úsilí nastupuje obecně odpočinek, přestávka, [prosté využití vydané energie, až úplným vyčerpáním pocítí se potřeba nové explose. Proto,] . . . máme . . .

ve skupinách o dvou slabikách na 155 případů; — — 125krát, — — 30krát. Třeba však poznamenati, že tato poslední forma není častá leč v jistých dnech: 5krát na 7 na konci sezení (červenec 1889), 7krát na 20 a 6krát na 30 (prosinec 1890). Souhlasí s okamžikem únavy, [kdy vyčerpaný organismus nemůže již dodati energii pro počáteční gesto, leda že jí bezprostředně vybuchuje]. ROUSSELOT: B, 61-72. Cf. JANET: B.

„Tendence k isochronismu“, tak bedlivě studovaná Verrierem, nedá se tedy pocítiti ve skutečnosti, leda od první explose, od prvního „intensivního tepotu organického rytmu“, jenž stahuje svaly a instinktivně *dupe nohou* nebo *tleská rukama*: „intervalu nebo rytmické jednotky, [dupání nohou, pódes], míry, takt, tady počínají“. To málo energie, jímž disponoval dříve organismus, vzniklo gesto: toto přiložení zápalky gestu, toť „anakryse“. VERRIER: B, 295; A, I, 191.

With h'*awk* and h/*orse* and h/*unting-sp/ear*.¹

„Intervalu . . . v tomto případě: 57,5 56,8 60,0.

„Vyjádříme-li trvání [intervalů výbušných] ve funkci jejich jednoty, nalézáme . . . v okrouhlých číslech: 1 1 1“. VERRIER: A, III, 215-216.

Máme tedy opravdu, jako pro prsty daktylografovy, jako pro žáky Jaques-Dalcroze, jakýsi tanec, „tanec hybného stroje dýchacího a všech svalů slovního člán-

¹ Se sokolem, s koněm a s loveckým oštěpem.

kování, ... výraz té hluboké harmonie a té všeobecné a tajemné potřeby střídání, úhozů a nárazů, zadržení a zpětných odrazů a ozvěn, jež náležejí celému našemu hybnému systému nervovému". VERRIEST: 136. – Chápeme, že „od Homera k Lukianovi a Plutarchovi všichni spisovatelé Řecka zahrnují v totéž pojmenování tanečníky ve vlastním smyslu slova, hráče míčem, akrobaty, ženy, jež chodí po rukou atd. Slovo *orchestai* (= tanečníci) má takto význam velmi rozsáhlý. To proto, že *rythmus*, zasahující jako pořadatel, hodil se jak ke hrám tak k tanci, k cvičením s palestrou jako k velmi školeným obratům chórů.

„Veslaři, kteří na galérách veslují v kadenci podle *rythmu*, který jim naznačuje flétna lodního pištce, dělníci v arsenálu, kteří pracují při zvucích klarinetů, řečník, jenž skanduje své periody a svá gesta, jsou všichni jistou měrou tanečníky, vezme-li se slovo v tom velmi širokém smyslu, jaký měl u Řeků. Mocnost *rythmu* – bylo by možno říci víra v *rythmus* – byla tak všeobecně přijata, že Řecko muselo míti i věštby orakulů v [*rythmu*, uvidíme dále, proč], a že častokráte během svých dějin uvedlo ve skutek legendu lýry *Amphionovy*: *Epaminondas* vybudoval zdi *Messiny* za zvuku beotských fléten, jež hrály silně *rythmické* nápěvy *Sakadasovy* a *Pronomovy*; *Lysandres* dal zbořiti zdi *Pirea* při zvucích flétny". EMMANUEL: 275. Ještě za našich dnů „v zemích Východních, v Africe a v Asii,

aby se zpříjemnila únava těchto dlouhých a trapných prací, mele se obilí v ručních mlýnech v taktu [a to instinktivně], rovněž tak se drtí ve stoupách kukuřice, holcuje rýže, opichuje ječmen v kroupy, nakládají se velbloudi, posunují se vesly těžké lodice, nosí se palankiny". VERRIER: A, II, 78. Viděli jsme to výše „[zvuková] exploze rozechvěje nás od paty až k hlavě. I sebe-menší smyslový vněm vzbuzuje v nás totožný, byť neviditelný otřes: nepocíujeme-li jej vždycky, to proto, že jest příliš jemný, nebo že není dosti jemná naše smyslová vnímavost. JAMES: II, 372. Pronikání a rozvádění nervové jest možno přirovnati šíření se elektrického proudu sítí voditelných drátů. Nalézají-li se na jistých bodech vodičů hybné stroje, jsou uvedeny v činnost do jisté míry, *jakmile* proud energie vnikne do sítě. Tak se tomu má i s prouděním nervovým, vzbuzeným nějakým vzněcovadlem; sotva jest v síť nervovou zavedeno, šíří se tam všemi směry, uvádějíc v činnost ústroje a vnitřnosti, k nimž vedou vlákénka nervová. A jelikož nejposlednější část organismu jest spojena nervy s ústředním nervovým systémem, možno směle říci, že každý podnět snaží se uvést v pohyb – v neskonale proměnných možnostech – celičkový organismus". BOURGUÈS a DENÉREAZ: 7-8.

„Protože každý (vněm) směřuje k tomu, aby rozvlnil celý organismus, možno jej pokládati za . . . [zápalný doutnák], za jakousi *dynamogenii*". Tam že 8.

„Etymologicky dynamogenie znamená *tvoreni* nebo *přijímání síly*. Užíváme tohoto slova ve smyslu *vybavení, uvolnění* nebo *příležitosti k vybavení síly v jednotlivci*. Tedy nesmíme si plést dynamogenii s *přírůstkem zásoby energie*, jenž vyplývá na příklad z vyživování potravou. Dynamogenie – vybavování energie – je *vzrůst okamžitý*, ale vlastně *spotřeba energie*”.

„[Ovšemže], . . . podněty . . . vycházejí ustavičně z různých míst těla (jak podněty z vnitra – svaly, cévy, žlázy, střeva atd., – tak ze styku s vnějškem – pokožka, ušní bubínek, sítnice oční, nosní dírky čili chřípí atd.)”. Tamže 7. Zvláště pak vněm „zvukový dynamogenisuje organismus. Dynamogenické účinky zvukových [vněmů] staly se předmětem dokonale přesvědčivých zkušeností . . . Poněvadž dynamogenisace svalů má v zápětí všemožné důsledky v ústrojích a cévách, jež ovládají, nebudeme se diviti, když zvíme, že zvuk bubnu urychluje výtok krve z otevřené žíly, jak to zjistil Haller; ani tomu, že když se někdo, jenž se podvolí pokusu, natáhne a usne na houpací desce, šramot lehce pohnuté židle stačí k tomu, aby krev stekla k jeho mozku a nahnula na několik minut desku k té straně, kde je hlava (pokus Mossoův)”. Tamže 8. Když vněm zvukový dynamogenisuje organismus, vzněcuje všechny jeho činnosti, zvětšuje v jistém smyslu jeho vitální [a intelektuální] schopnost. Vědomí pociťuje celkově všechny tyto výtěžky ve způsobě

slasti. *Slast* (příjemnost, rozkoš) *není nic jiného než vědomí jakési dynamogenie*". Tamže 9.

Proto také u všech národů, „kteří neztratili své přirozené spontannosti, kteří nejsou jako my rozcá-sáni na všechny strany, vymknuti z tradiční sou-vislosti, aniž by byli pro to *primitivy*, – slovo, jež by mělo zmizeti ze slovníku každého učenice" (MAUSS), – „dělníci, aby se povzbuzovali k dílu, doprovázejí a zesilují skoro vždy rytmus práce zpívající nějakou píseň, přiměřenou k tomu, co právě dělají, a přizpů-sobenou rytmu díla. Každý druh zaměstnání má tedy svou píseň, které nebude možno použití pro jiný druh, odlišný rythem". VERRIER: A, II, 78. Tady ještě, v této nesmírné *ethnické laboratoři*, aniž bychom potřebovali „dlouhé a podrobné práce pp. Müllera a Schumanna, [bylo instinktivně zjištěno], že rytmus má značný vliv na cvičení paměti; tento závěrek [ze zkušeností obou psychologů], jako mnoho jiných závěrků, daných psychologií experimentální, není [tedy] naprosto nový; ví se odjakživa, že [jisté věty silně rytmované] . . . udržují se snáze v paměti než prosa [rozprávky, méně ryze rytmované]." VAN BIERVLIET: 27. „Podle metody Východu . . . dítě opakuje v taktu se svými malými druhy [recitaci těchto vět], až je umí na paměť." RENAN: 31, B. Zajisté, „toť právě Východ, tato gestikulace, tyto křiky, toto kolébání, tyto věty umíněně opakované na témže jednotvárném rytmu." THARAUD: 771

ale jest to také, jak uvidíme, didaktika hluboce, všeobecně shodná se zákony lidského organismu, zákony, z nichž dospělý náš vzdělanec jest vyklouben, a [jejichž] pohyby, nesené rythmem dynamogenickým [a mnemonickým, jsou] zakazovány zvyky výchovnými a tyranií slušného chování." BOURGUÈS a DENÉREAZ, 20. — Co se nevědělo [o rythmu], toť důležitost tohoto pomahače paměti. Práce psychologie experimentální jsou zvláště analýsy kvantitativní, a určují přesně, dovolují vyjádřiti v číslicích důležitost každého z činitelů, jež hrají nějakou úlohu v intelektuálním životě." VAN BIERVLIET: 27. „Jest [tedy] jisto, že tendence k rythmu je prvotním projevem lidského mozku, projevem, který má své kořeny přímo v životě organickém. A také tato tendence jistě až poslední by zmizela pod vlivem úpadku a neúplného vývoje ducha, [tohoto dobrovolného poradatele a rušitele energetických explosí]." ANTHEAUME a DROMARD: 160. „Úloha rythmu v převádění psychických vznětů, jež nejsou zdolány vědomou vůlí, může se vyložiti ze vzrušení jistých ožralů a ze samovolných tvrzení různých pomatenců... Rythmus se ostatně jeví jako běžný, ba základní výraz života lidí zvrhlých a degenerovaných. Stereotypní pohyby, opakující se podle více nebo méně pravidelného a monotonního rythmu, ustavují všechnu hybnou činnost některých idiotů. O převaze schopností, vyžadujících dispoic rythmických, bývá pojednáváno

ve všech dílech o lidech duševně zaostalých. Pojem hudebního taktu jedině trvá u těchto nešťastníků. Kadencovaný zvuk jest jim luxusním dojmem po výtce a shrnuje u nich všechnu oblast umění." (Tamže 161). „Kdo navštíví, byť jen na spěch, blázinec, slyší častý zpěv, křik [v taktu nebo v rytmických schemech skandovaný a

„Voci alte e fioche e suon di man con elle", Hlasy vysoké a nízké, a tleskot rukou s nimi (Dante) LOMBROSO: 341.

Toť kyvadlo rytmu života, zůstaveného sobě samému. „Budeme [tedy] moci nahraditi slavnou větu Hanse de Bülowa: Na počátku byl Rythmus", [nejen] formulí jak přesnější a obecnější: Na počátku bylo Gesto" UDINE: A, 86, ale výrazem živoucí Synthesy:

Na počátku bylo Gesto rytmické.

MOC UCHRONIE

Po pádu theologických systémů a prozřetelnostních sociologií, jež až do XVIII. století ustavovaly všechnu filosofii historie, budoucnost zdála se padnouti z ruky Boží do ruky lidí.

Lidé přijali vášnivě tuto novou moc. Zdálo se jim, že budoucnost, osvobozená od božského donucování, bude povinna podrobiti se tomu, co o ní jejich intelligence předem usmyslí, že se dá vésti logikou jejich přání. Utopie jim postačovala, aby si zajistili v tom mistrovství.

Ale budoucnost, uskutečňujíc se, nemohla než ničiti takovou ilusi, ba duch, aniž čekal na tuto hmotnou sankci, snadno mohl vybudovati konstrukce, jež by právě byly budoucnosti protiběžné, kontradiktorické, jež by byly utopiemi rozbíhavými.

Mimo Boha budoucnost se šířila do nepořádku, a abychom se stali pány tohoto nepořádku, bylo třeba objeviti pozitivní potvrzení utopie, což nebylo možno leč tím, že se prodloužila do toho, co již bylo, že se jí hledal důkaz v minulosti, nebo spíše, že se vůbec celá sestrojovala na již existující stavbě historie.

Lidé snažili se tedy vybaviti zkušenost historie, aby z ní vyvodili nezvratnou představu budoucnosti. Ale všechny jejich pokusy byly bez moci, aby přivedly tyto představy k jednotě. Nepořádek, protichůdnost nauk pokračovala, a bylo patrné, že tyto nauky nebyly než promítáním rozbíhavých utopií do minulosti.

Přece však intelektuálním podřízením nebo zálibou v důkazu experimentálním lidé si zvykli uchováti úctu a přidávati se k té nauce, jež se jim zdá poskytovat tomuto dokazování nejvíce pravděpodobnosti a nejvíce síly.

Takto si nechali utvořiti a upevniti vládu důkazu budoucnosti skrze minulost.

Arciť chronologické postupy lidského ducha nebyly přesně tím, jak jsme právě řekli. Jejich zřetě-

zení nesledovalo tak uspokojivou logiku: jistí lidé předbíhali svou dobu, a opovrhující utopickými soustavami, pokusili se podrobiti budoucnost rozpočty přísné a učené kritiky zkušenosti historie, kdežto jiní umíněně dále předobrazovali budoucnost fantastickými utopiemi. Na konec však přece všechny tyto snahy sběhly se k tomuto vývoji.

A tak veliké soustavy theologické, jež stavěly budoucnost pod moc Boží nebo pod moc prozřetelnostního řádu, jsou ve skutečnosti nahrazeny rozbíhavými představami zkušenosti historie.

*

Většina politických nauk nebo sociálních disciplin, jež nám jsou nabízeny, jeví se opravdu logickými důsledky zkušenosti minula, nebo aspoň o sobě tvrdí, že mají v historii jisté ospravedlnění.

Jest však nade vše zřejmo, že nemůže býti než jediná zkušenost historie. A přece jest o ní více nauk a ty si odporují: z toho plyne, že spočívají všechny ty nauky „vyjma jednu na nejpriznivější hypotese“,

nikoliv na zkušenosti historie, ale na utopických představách minulosti.

Přece však logický aparát, jímž se tyto nauky obklopují, universitní vážnost, která jim přichází od styčnosti s několika určitými body skutečnosti, zakazují nám, abychom se na ně dívali jako na soustavy utopické. Jsou ostatně opravdu více než Utopie, a abychom je označili, abychom je sjednotili v témže pořádku, jest nezbytno nalézt nějaké jiné slovo. Netřeba však sestrojovati nějaký neologismus, slovo již tady jest, a abych dal osu tomuto pojednání, vypůjčuji si bez výčitek slovo „Uchronie“ od filosofa naší největší svobody.

Renouvier ukul tento výraz, aby vyznačil takovou rekonstrukci historie, aby mohla býti logickou: vědou svobodnou, hrou intelligence, pomocí, přinášenou logicky pracující fantasií filosofickému dokazování, a nade vše svědectvím naší svobody v historii.

Což tyto systematické představy minulosti, tyto filosofie zkušenosti, jež snaží se upevniti rozvoj budoucnosti, nejsou-liž také Uchroniemi, vybudovanými předem, jež však zítra budou podobny těm

Uchroniím theoretickým, jimiž můžeme se pokusiti přesvědčiti se o naší svobodě uprostřed rozvinujících se událostí?

Chápeme-li takto tento výraz, tu mu ovšem otvíráme zcela novou oblast, ale nečiníme to, leč přesným uplatněním jeho původního významu.

Jest třeba přece uznati jeho meze: toto chápání nesmí nás strhnouti k tomu, abychom považovali všechnu historii za jakousi Uchronii. I když jest neúplná, i když jest zmrzačená, historie zůstává vně Uchronie, pokud se nesnaží předobrazovati budoucnost, pokud se nevydává za absolutní představu, a pokud, uchovávajíc kolem sebe prostor, zalidněný kontrasty a opposicemi, neosobuje si právo klásti mezereality hlavními liniemi nějakého systému nebo zaníceností nějakého vášnivého chápání.

Historie tedy uniká Uchronii, pokud jest předmětem bádání, poznávání nebo umělecké tvorby, ale vydává se v nebezpečí, že se s ní zamate, když se chce státi zkušeností a vyučováním. Každá představa světa, aby na nás působila, musí vskutku obracet se k našim vášním nebo k našemu duchu sy-

stemnímu a už tím skrze historii, nad historií, Uchronie jest vždy hotova útlakem působiti na naše osudy. Moci Uchronie nepodrobují nás přímo historikové, odborníci bádání a obnovení (rekonstituce), ale theoretikové historie, ideologové a básníci, kteří ji činí působivou a vázanou na naše denní myšlenky.

Takže když duch tradice, kult minulosti, vědomí historie ovládají lidi, musíme se tázati, zda při tom vlastní, pravou paní není Uchronie. Tu pak to není hra, svoboda, jakési dobrodružství chápání, nabízející se duchu, ale časná moc, neschopná upravit naši budoucnost a vésti ji k nezbytné jednotě.

*

Pokořující nepořádek, zmatek a rozptýlení, dobře zpracované, aby zmenšily naši důvěru v ducha, a jehož služebnost jsem živě zakusil. Před tímto hlučným a protichůdným věštěním budoucnosti, v tomto chaosu jistot, člověk mladý, který se nechce rozhodnouti k ironickému patření na nepořádek, nezdá se, že by mohl nalézti nějaké pevnosti, leč tím, že se zcela přimkne k některé nauce.

Byl bych se mohl podrobiti této nezbytnosti a vynasnažiti se, abych objevil, zda mezi všemi těmito teoriemi jest jedna, která opravdu má účast na zkušenosti historie. Ale pořádaje takto své výzkumy, odsoudil jsem se k jakémusi osobnímu spojovacímu bodu, nemajícímu tolik moci, aby na pravou cestu uvedl kolektivní ten blud.

Abych se dostal k nějaké rozhodnější jistotě, předsevzal jsem si jinou methodu. Myslel jsem, že kdybychom se přičinili a určili správně pravý ráz zkušenosti historie, její původ, její meze, její povahu, bylo by možno určiti hodnotu jejího použití k theoretickému sestavení budoucnosti.

Usiloval jsem tedy o to, abych zvěděl, zda každá zkušenost historie nemůže býti prakticky leč Uchronií, totiž konstrukcí našeho ducha, závazkem libovolně ukládaným našim činům (našemu konání, našim skutkům) zákroky našeho rozumu.

Ale abych k dobrému výsledku přivedl tento úkol, nechtěl jsem se spokojiti pouhou silou logiky. Přibral jsem k pomoci lidi, jejich život a jejich díla, a tak suchá závaznost ducha, která mne měla k to-

muto bádání, bude zmocněna o bohatší a důraznější
závažnosti lidské. K vůli, chtějící věci uspořádati a
a pochopiti, připojily se takto zmnožené a svrcho-
vané moci, přítomnost člověkova a příklad velkých
děl.

NEPODOBNOST MAURRASOVA S MISTRALEM

Basto, per iéu, sur la mar de l'istòri,
Fuguères-tu, Prouvènço, un pur simbèu.
MISTRAL.

Některé město, bez chrámů a bez therm, když by se nemohlo pochlubit ani jedním památným kamenem, zasazeným do jeho zdí, může jeviti svůj starobylý původ celkovým ovzduším jednotnosti nebo i nepořádkem, uchovaným velkými osami . . . Aix-en-Provence nic nepodrželo z této architektury: úzké uličky a bulvardy s krásnými platany nesplétají se již, aby propustily velkou silnici nebo aby usnadnily prokonsulární úmysly. Obecný vzhled ulic a náměstí a jakoby genius jejich vztahů neposlou-

chají již řádu starověkého, a způsobem hlubokým, skoro subtilním toto město není ani řecké, ani římské.

Není to ani město Středověku. Katedrála pomíšeného slohu a zmrzačená, zbytky kláštera nemohou stačiti k tomu, aby udržely přítomnost oné doby. Tento zázrak — který se stává bez námahy v sebe menších uličkách s dřevěnými balkony, před budovou s nízkou klenbou, přistavenou někde ke zdi, před dveřmi, otevřenými na schodiště, opatřené věžkou — není dovolen leč nejkrásnějším budovám, leč nejpodivuhodnějším basilikám, a kathedrála Aixská nedostihuje k této moci. Nenarazíte na ni ze všech ulic, nevznáší se nade všemi stromořadími, a neovládá velkolepě města tak, aby se pod ní krčilo, jde za jedno s liniemi stromů a kamene; jeho klášter nepůsobí dojmem živoucím, ale jako musejní libůstka, a nic kolem něho nebo v ostatních čtvrtích města nedovedlo si zachovati onen katolický a usebraný vzhled, ten ráz pokory a naděje, jež berou na sebe města jako lidé během staletí věrnosti.

Toto město je monarchické a klassické, a ani tak ne monarchické se svobodou, s nepředvídaností Re-

naissance, s neodvislostí XVI. věku, ale monarchické a definitivně podrobené hierarchii, monarchické a kurtizánní — vznešeně kurtizánní na zbytcích, jak dovede býti jen venkov.

Uprostřed Provence jeví se tedy jako město cizí. Před ním naučení o historické kontinuitě, jaké nám dávají jiná města Rhônská a přímořská, svádí se na pouhou podívanou jakési velké doby. Svět antický a klasický nemohou v něm mluvit leč prostředníky. Především, i před tím, že jest středomořské, že náleží svému nebi, svému podnebí, toto město jest francouzské a královské . . .

*

Dlouho jsem vážil pravdu těchto rozjímání. Nechával jsem ve svém duchu zveličiti se pohoršení, jež může způsobiti toto tvrzení: *Aix, nejfrancouzštější město Provence*, nebo to souběžné a hrubší, ale též zcela pravdivé rčení: *Aix, nejméně provençalské město Provence*.

Řeknete, že toto město bylo hlavním městem Provence, a že jest dosud „strážným městem provençal-

ské tradice". Nedovedl bych se rozhodnouti, abych obnažil ješitnost velké vzpomínky, ale přece nepocítuji žádných rozpaků, když se otáží, zda „provençalská tradice“ jest něco jiného než oslabení jisté skutečnosti, jejíhož živoucího rozmachu nemohla sledovati? Vědomí této tradice bylo dáno tomuto městu od XVI. století, když ostatní města byla ještě prostě provençalská. I za našich dní jest ještě dosti takových měst, ačkoliv *duch tradiční* skoro všude zatlačuje *ducha existenčního*, a právě na tomto rozdílu bez jakékoliv pochyby Provence z živé a tělesné reality stala se nynější národní abstrakcí, přivázanou k vozu francouzského patriotismu.

Jakožto Starověk, jakožto Středověk Provence nemluví tady leč prostředníky: osudem tohoto města světlého a klidného zdá se býti to, aby sublimovalo a abstrahovalo.

*

Když jsem se takto přiblížil k podstatným idejím, jejichž matkou jest toto město, nemohl jsem se vyhnouti duchovní přítomnosti člověka, jež nejpříjemněji inspirovaly.

Sestupuje ulicí Esparriatskou, myslil jsem na Maurasa a nepřipouštěl jsem si pranic jako překážku to, že se vlastně narodil v Martigách: zkušeností i duchem jest Aix-šťan. Sám vypsál, jaký vliv mělo toto město na jeho utváření, ale kdyby nebyl přinesl tohoto svědectví, i pak byli bychom povinni přiznati tady přirozené formy jeho systému, ba i původní nerovnováhu jeho logiky.

Co pod vlivem tohoto města tvoří základ jeho zkušenosti, toť vlastně cit kontinuity (nepřetržité spojitosti) lidské velikosti, jež průběhem převratů a nepořádku připíná se k téže kázni a hledá tytéž cíle. Ale tato kontinuita nezjevuje se jeho duchu o sobě nebo aspoň ve své úplnosti, neprojevuje se mu než jedinou zkušeností, která nese se svou vlastní skutečností theoretický výsledek dřívějších zkušeností.

Svět antický, křesťanský svět Středověku nepředstavují se přímo jeho myšlence, neukládají se jí než

v té míře, v níž svět klassický, francouzská Evropa XVII. století jim dává ožívati. Proto také, že všechna jejich důležitost podřizuje se důležitosti této doby, jakási logická nerovnováha strhuje celý systém kolem ní, a na konec svádí učení se historie na její jediný příklad.

Nezdá se, že tento způsob zvěčnění Starověku a Středověku jest úzce určen podívanou na toto město a příkladem osudu, jenž byl jeho osudem? Nikdo netvrdí s veškerou zřejmostí, že tento způsob byl samojediný, jenž uspořádal chod logiky maurasské, neboť ta má ještě jiné úchylinky a jiné zkušenosti; ale nejsou-liž tyto zkušenosti, takové, jak je můžeme pochopiti, zřetězeny týmž způsobem? A přítomnost Racinova, La Fontainova, všech našich velkých klassiků v prvním básnickém obzoru mladého žáka katolické koleje nemá-li tutéž hodnotu jako krásné fačady budov církevníků nebo sněmovníků, na něž s potěšením patřival a jež bývaly okrasou jeho denních procházek?

Toto pojetí uspořádání světa má ostatně svou velikost a svou pravdu. Chápeme, že se mohlo zro-

diti z poznání věcí výlučně francouzských, a protože víme, že Aix jest nejfrancouzštějším městem Provence, možno pokládati toto pojetí za legitimní, ba i za správné, pokud jen se udržuje ve svých úzkých mezích.

Ale když vyjdeme z Provence, tento dojem, jenž ospravedlňoval pouhé osudy aixoiské, zdál se mísi s naučením, nabízeným všemi městy Provence, ba celou Provencí. A takto osud jednoho města a výlučná láska jednoho ducha pro jednu epochu — nebo aspoň jeho láska k celé minulosti skrze jednu epochu — daly nový význam nejjistějším naučením historie.

Jestliže prosté odstíny odlišovaly tyto dvě lekce, lenivostí duchů — a stranickými rozklady — se stávalo, že je bez ustání a houževnatě mátlí mezi sebou. Ale toto zmatení samo sebou se rozmotává, neboť přímo svou podstatou toto nové mentorství přičí se tomu, čemu nás učí jiná města Provence, a způsobem obecnějším všechna města Středomoří.

Tu ještě přirozeným pořádkem jiné lidské dílo se zrodilo, a jako dílo Maurrasovo vyjadřuje naučení Aix, dílo Mistralovo zjevuje naučení Provence.

Nadšen jsa více duchem Arles než duchem jiných měst, nebo správněji, nadšen celkovým duchem zemí Rhône, hor a moře, Mistral se nenechal svéstí žádnou periodou a ovládnouti žádnou jednostrannou zálibou. Nedává větší nebo menší přednost Řecku, Římu, Evropě, jednotné a rozmanité Evropě křesťanství, Francii Renaissance nebo absolutní Monarchii, má stále na zřeteli všechny tyto formy civilisace, jejich posloupnost v úhrnu.

Mistral nehledá příklad velikosti uténeb oné doby lidské činnosti, ale v nevyhnutelném zřetězení těchto dob, ba, dosahuje jisté jasnovidnosti, již láska činí obyčejně nemožnou, objevuje nutnost a velikost v dekadencích, a zdá se takto nalézti bez marných teorií starověkou koncepci o věčném návratu, toto vysvětlující vědomí rythmu, uloženého pracem lidí.

Také barbarství a civilisace, doby skvělé a doby nepořádku nejsou v jeho očích než stavy přechodnými, stejně nejisté, jež však si příliš násilně neod-

porují. Nad nimi vládne svrchovaná realita, jež by nemohla býti zasažena jejich zmítáním, a jež jest asi samo civilisované lidství, nebo způsobem subtilnějším a spravedlivějším, co nemůže již býti pomateno ani zmenšeno našimi výboji.

Ne že by pojem barbarství byl mu cizí, ale v jeho duchu nemůže se představit leč ve formě topografické, a taková jest po výtce idea antická, řecká a římská: barbarství jest tam za obrysem hor, jakýsi proud, rameno mořského zálivu, ale ať přijde cokoliv, ať jsou jakékoliv převraty časů, ve skutečnosti nemůže překročiti těchto mezí a rozložit se a usídliti jako vládkyně nad jistými krajinami, kde průmysl a vědění lidí je definitivně přemohly.

Takové jest v jeho ušlechtilosti, uzákoněné věky, a v jeho nezištnosti a nestrannosti, laskavé a strašné lidem, pravé naučení měst Provenceských. Jeho podstatná pravidla jsou vepsána do díla Mistralova, a tato pravidla, prodloužená mocí rytmu a obrazů, zdají se zjevovati novou koncepci života měst a národů, prudce vytrysklou z dlouhého trvání obyčejů a zvyklostí lidských věcí a zvláště nejušlechtilejších

a nejkrásnějších. Není to v základě leč výklad zkušenosti historie, ale tak správný, tak legitimní, že se staví sám sebou nad ostatní lidské zkušenosti, a že bera na sebe tvář prorockou, zdá se zvětšovati novou naději, nové království jistoty, otevřené lidem země.

Takto určeny, tyto dvě koncepce čelí si a stojí proti sobě jako v očích pozorného cestovatele Aix, francouzské město Velkého Věku, staví se proti ostatním městům Provenceským, městům antickým, metropolím Středověku, kupeckým městečkům Renaissance.

Ale bylo by dětinské nebo malicherně systematické neviděti v těchto dvou koncepcích leč ideologickou transkripci kamenných a památníkových realit Provence. „Naučení Aixské“, tvářnost tohoto města francouzského mohly nám dovoliti odhaliti naprostou nepodobnost těchto koncepcí; vždyť jednou definovány, tyto koncepce unikají tomuto srovnání, a musejí pak býti zkoumány jen o sobě jako dva volné výklady zkušenosti historie, sestavené v díla dvěma duchy, stojícími proti sobě.

Co Mistral uměl vyvoditi ze zkušenosti historie, toť zakoušení trvání, ustavičnosti civilisace, a jedním slovem, věčnosti lidské. Maurras ulpěl jen na jednom příkladku, a nedovedl pochopiti leč jediný okamžik její velikosti.

Ne že by Mistral nemohl se vžít do chvíle lesku a slávy, ale i když tak činí, přemísťuje vždy tuto chvíli doprostřed trvání, a byť byla sebe větší, přisuzuje jí tak velikost ještě vyšší už tím, že ji činí účastnou věčného pohybu lidských věcí . . . Ne, že by se Maurras nesnažil pozdvihnouti až k zakoušení trvání, ale i když tak činí, nepokouší se o nic jiného, než aby protáhl svou vášnivou koncepci chvilkovou od jedné chvíle buď k minulosti, buď k budoucnosti.

Není ovšem možno představit si dva postoje ducha, absolutněji proti sobě stojící.

Zdá se, že myšlenka Mistralova, majíc co dělati s historií, probíhá ji jedním vzmachem, anebo ji celou pokrývá, prudce rozšířena k její míře. Zkušenost, kterou z ní Mistral vyvozuje, jest takto učiněna z pohybu: a nikoliv z pohybu vnějšího, z cestování,

z postupných údivů, nýbrž z pohybů vnitřních, totiž ze života a moci.

Naopak myšlenka Maurrasova zdá se historii pohlcovati. Tato myšlenka se opravdu nikdy nepohne, leč ve svých logických rámcích, a neuměla by se předstihnouti; má svá ustálená měřítká a předmět, který jej oživuje, nedovedl by jej pozměnit.

A přece jakýmsi paradoxálním, ale správným závěrkem myšlenka Mistralova nalézá svou sílu v sobě samé, kdežto myšlenka Maurrasova musí se bez přestání vyživovati zevním odůvodňováním. Tím se stává, že u Mistrala každá zkušenost jistě bude nadsmyslná, totiž odvislá toliko od ducha, kdežto u Maurrasa, nezbytně pozitivní svým původem, nemůže býti, co do své povahy a co do svého cíle ničím jiným než technickým pokusem.

*

Takovéto chápání Maurrasa nemůže býti ospravedlněno citáty, vyňatky z děl.

Není to výklad polemický, a může se odříci úryvkové diskusse. Pro polemiku daly by se najíti zbraně,

nebylo by třeba hned předem ztratiti se v bludišti pře, ale tím by věc pozbyla vlastního smyslu, a kdyby i na konec taková polemika vyšla z boje jako vítěz, byl by tím zmenšen dosah celé věci. Jako všechna chápání vnitřní, snažící se vystihnouti podstatu ducha a směr díla, může si konec konců říci, že nalézá v sobě svou zřejmost.

Sbíhavý bod celého díla Maurrasova — jeho politická akce — zdá se mi ostatně přikazovati nějaký vnější důkaz, jenž by stačil těm, kdo by se nemohli dopracovati k této zřejmosti pouhými postupy logiky . . .

Zato v náhradu naše chápání Mistrala nemůže býti ospravedlněno leč svědectvím jeho díla. Tomuto dílu, skvěle pořádanému k duchovnímu absolutnu, chybí tento hmotný sbíhavý bod, který politická akce dává dílu Maurrasovu. Jest dojista v samém životě Mistralově, a snad bychom jej objevili v postoji básníkově, bojovném a resignovaném zároveň, a zvláště v tom, jak se choval k národnímu problému Provençalska. K světlosti a moudrosti jeho života (jenž, jak se zdá, nechtěl se podvoliti žádnému

ústupku intelektuálnímu, ale také nemínil podnikati žádnou neužitečnou revoltu) spějí přímo všechny silokřivky a všechny velké myšlenky jeho díla. Ale taková studie přinesla by našemu chápání ani ne tak důkaz jako rozšíření nebo časný projev uměním žítí, vésti svou duši a svůj národ. Potřebný důkaz — skutečný a nezvratný — nemůže býti podán leč nějakým veršem, slokou, básnickým poznatkem . . .

Ale pro toto zkoumání člověku Středozeří nebude třeba, aby zasedl za studijní stůl a hrabal se v knihách. Jeho paměť jistě má přítomné a jako soudobé všechny sloky, jimiž se uskutečňuje svrchovaná jednota díla Mistralova, — jednota svrchovaná, pravím, jež nemůže býti ničím jiným než jeho vědomím světa, jeho hlubokou myšlenkou o osudech člověka a jeho vesmíru.

Opravdu, všechny verše Mistralovy mohou sloužiti k důkazu této pravdy. Stačí zpívati *Svatou číši*, abychom ihned byli zachvázeni dojmem věčna, abychom naráz pocítili onu žádost uniknutí, i ze samého lůna „věcí rodu“, tomu, co osudové rodu mají snad příliš přechodného, příliš nahodilého.

Ze starého národa hrdého a svobodného
jsme snad zakončením . . .

Z rodu, který opět klíčí,
jsme snad prvními výhonky . . .

Tyto dvě sloky stačí, abychom si zpřítomnili dvojí a opačný osud, poskytnutý rodu a vlasti. Omezí se píseň na toto téma a bude „řešiti“, jak rozhodnouti o tomto osudu? Nikoliv, ať rod padne nebo se pozdvihne, *Svatá* ta *Číše* má jinak dobrý nápoj, aby nás jím počastovala. Budeme moci vždy zpívatí to, co není vázáno na osudy račy. *Svatá Číše*

nalej nám naděje a sny mladosti,
vzpomínku na minulost
a víru v rok, jenž přichází.

Jestliže s touto zaříkací formulí a slibem, který uzavírá, pochybujeme ještě o svém osudu, a jestliže věříce o něm, že jest spjat s osudem vlasti, nemůžeme se rozhodnouti hledati jen poznání a jen

vznešené vlasti, jež se posmívají hrobu,

můžeme nechatí vzdouti v sobě jiný slib, přímý a jasný, vepsaný v záhlaví XII. zpěvu *Calendal*, a tak utvrditi se v důvěře a hledání trvalých velikostí:

Neboť příboje věků
a jejich bouře i jejich hrůzy
nadarmo mísí národy, stírají hranice,
země mateřská, Příroda,
živí stále své syny
týmž mlékem; její tvrdé ňadro
vždy olivovníku dá jemného oleje;
Duše věčně oživující,
Duše radostná a hrdá a živá . . .

Bez ustání jen po tom Mistral dychtí, jen to ho
trápí, aby našel — i mezi věcmi, jež se přetvořují
nebo se ničí — to, co zůstává věčné. Což nevyjádřil
tuto trýzeň a tuto radost jistoty v podobenství o
„větví ptáků“ ?

Když fíky zrají, přichází člověk, nenasytý jako vlk, a o všechny
plody strom obírá . . . Ale na stromě, jehož větve láme, ty vždy po-
zdvihuješ některou větev . . . , na niž přilétá ptáče vzdušných prostor,
aby ztišilo svůj hlad. — Vidím tuto větévku, vidím, jak vánkem se
zmítá v nebi, její list i její plody nesmrtelné . . .

Bože spanilý, Bože přátelský, na křídlech našeho jazyka proven-
çalského učiň, abych mohl dosáhnouti *tu snítku ptáků*.

Na tuto ratolest ptáků chtěl vždy dosáhnouti, a ve
své filosofii historie hledal týmž způsobem větve věč-
ně chráněné, věčně nabízené žízni člověkově.

Nechť se nikdo neklame, tato idea jest tak daleko
od ideje tradice, zachování, jako od ideje revolu-

ce . . . Neběží o to, aby se znovu našlo, co bylo
a co zmizelo, neběží o to zachrániti, co již již umírá
ale přilnouti k tomu, co jest věčné, k tomu, co ne-
může býti pozměněno, ani zničeno . . .

Duše věčně obživující,
duše radostná a hrdá a živá . . .

V moci této duše věčně obživující historie lidí se
stotožňuje s historií člověka, a dlouhý sled předků
zdá se spojovati s přirozeností lidskou.

Zpívejme slávu našich otců,
kteří v historii dobyli si své místo . . . *)

Tímto „otvorem v historii“ našimi předky bylo
nám umožněno dotýkati se pravdy věčné: teď každý
člověk může ji znovu v sobě nalézt, a nic by již ji
nemohlo zničit.

Neboť ten, jenž umí čísti v knize té, jež září,
neboť ten, jenž umí čísti
má růsti nade všechny.

A kam až oko jeho zalétá, vše to má v moci,
aniž z toho platí jakou daň,
vše to mu bez míry náleží . . .

*) Que dins l'istòri an fa soun trau . . . doslovně: Kteří v historii
udělali svůj otvor, díru, jako okno do zdi. Řčení to představuje si historii
jako pásmo, do něhož slavní otcové udělali otvor, aby jím bylo viděti
do věčnosti.

Kdo nevidí v Mistralovi než velikého básníka té neb oné račy, nebo i velikého básníka Račy vůbec, ten zcela zřejmě zúžuje smysl jeho díla jen na látku, z níž jest pracováno. To jest tak, jakoby někdo vykládal sochu zrnem kamene, z něhož jest udělána, jakoby neviděl v torsu heroa nic než krásu mramoru, což jest chápání nikoliv falešné, ale obmezené. S the-matem račy setkáváte se znova a znova v celém díle Mistralově, ale všude toto dílo nad ním převládá a stává se nad ním jakousi konkrétní manifestací našeho trvání, lidské věčnosti.

Toto nadsmyslné vědomí historie, toto podstatné vidění osudů člověkových tryská skoro ze všech jeho básní, ale jest jedna, v níž jest vyjádřeno způsobem rozhodným a úplným. Co se jinde řeší ve vnitřním tematě, v nadšení, sběhlo se tady v jedné sloce, aby nám tak bylo podáno ve zlatých verších sociální umění básníkovo.

V této básni*) Mistral zamýšlí se nad osudem provençalského jazyka: problém, který pro něho jistě obsahoval všecken tragický smysl historie: možné

*) Espouscado (Úlomek). V „Lis iclo d'or“.

zmizení nástroje kultury, civilisace — ztráta výrazového prostředku celé račy — odumření této račy vlastní své důstojnosti. A před tímto problémem, tak srdceryvným jako problém výbojů, zavedení do otroctví, ztroskotání říší, zpusťování měst, až se ztrácejí s povrchu země, volal k těm, kteří by byli snad vedle něho pochybovali, aby se spojili s jeho důvěrou, a předkládal jim jejich pravé osudy řka jim:

Vidíte v dálce jako nahodilé události času,
jak uplývá pompa říší,
a blýskání revolucí;
zavěšení na prsu vlasti,
uvidíte, jak přejdou barbarstva,
a jak odcházejí a přicházejí civilisace.

Mistral odkrývá tady náš úběžník kolektivní věčnosti, ba dostihuje tu metafysické jistoty, podává Bytí jakousi záruku Staví barbarství a civilisace jako prosté nahodilosti formální pod jakousi realitu, která je překonává a zůstává

Duše věčně oživující,
duše radostná a hrdá a živá

*

Ulicemi a boulevardy města ubíral jsem se zvolna k posledním domům. A když jsem již vcházel do kraje, kousek za městem, sedl jsem si na kámen u cesty. Tu mi bylo dopřáno, že úhrn a význam všech těchto myšlenek sběhly se mi v jakési vidění, jehož jsem byl zároveň hříčkou i pánem.

Ve chvíli té nemyslel jsem již na oba muže, jejichž zkušenosti se mi postavily tak proti sobě; byla to dobrá hodina, širý výhled do kraje byl velmi přízniv k této náladě, a tak jsem jaksi unikl mezím časem a prostorem . . .

I viděl jsem dva pocestné, kteří vycházeli z města a procházeli oba Provencí různými cestami. Sledoval jsem je bez námahy pohledem, i když veliká rozloha krajů a vrchů oddělovala jejich obě cesty, nebo když tajemným upozorněním jsem věděl, že putovali v rozdílných hodinách, a že procházejíce oba touž křížovatkou, byli ještě časem odloučení.

Po souběžných cestách pobřeží Rhône oba muži stoupali k severu, i viděl jsem, ani přicházejí do oblasti měst Loireských a Seineských, kde jiní mužové je obklopili a projevovali svým mlčením a svou

pozorností, že byli žádostivi slyšeti a poznati z vypravování o jejich cestě, co vše zažili a jakých zkušeností nabyli.

Tu uslyšel jsem oba ty pocestné, jak mluví k těmto lidem. Vyjadřovali se jeden i druhý známým klasickým způsobem obyvatelů Provence a Středozeří; a pravili jakoby jedním hlasem:

„Moje vlast poznala dni nejšťastnější a nejtruchlejší, mohli byste od ní žádati jak příklad blahobytu, tak i protivenství.

Naše paměti uchovávají vzpomínku čtyř nebo pěti podivuhodných epoch, v nichž znalost všech věcí skrze slova učená, schopná pronikati i nejsubtilnější ideje, byla domácí většině lidí. Tehdy Krásná Umění ukládala hmotě ladné a ušlechtilé formy, a architektura, pořádajíc život měst, zjevovala božsky úměrnosti chrámů, nádhernost paláců a náměstí kašen a vodotrysků . . .

Pokaždé nevzdělaní lidé a barbaři zmocnili se našich měst. Prvotní nepořádek ohrožoval všechny naše vymoženosti, a pravidla řeči, architektury, ba samé krásy zdály se, že budou co nevidět ztraceny.

Smečkám barbarů činily přítrž obnovené vlády, a snad všechny naše doby velikosti nebyly než obnovou prvního věku řádu a harmonie, toho věku, který u nás zavedli lidé, přišlí z Řecka . . .

Přece však Římané, kteří byli prvními, kdož obnovili tento pořádek, dali zemi naší tak podivuhodnou moc, a zároveň tak dlouhé trvání této moci, že jsme si navykli připisovati Římu původ naší velikosti a naší vůle již jí neztratiti . . . Kázní Říma pak Církev zlidštila Barbary. Kázní Říma králové, kteří byli králi vašimi i našimi, založili v našich městech Studium a probudili vědychtivost a zálibu v architektuře, a uměli znovu stanoviti správné proporce chrámů, nezbytnou skvělost paláců a nevyhnutelné náměstí s kašnami a vodotrysky . . .“

Ale tu řeči obou cestovatelů, až dosavad spojené, se odlučují, jako se odlučují vody Rhône před Arles.

„Vším tím“, praví první, „smyslem pro pořádek, a snad zvláště společnou vymožeností nejpodivuhodnějšího jazyka a tajemstvími, jež zjevuje, jsme bratři. Ale nejen že jsme se bratry staly, jsme utvrzeni v bratrství, jež upevňovaly po všechen čas

snadné cesty a řeky, jejichž prameny vyvěrají proti pramenům vašich řek a tekou od vás až k nám. Ale toto bratrství není bez různosti zkušenostní a právě proto vaše pozornost se mne táže: bratrský cizince, jsem vám povinen lekcí své zkušenosti historie . . ."

Jakoby mužové shromáždění očekávali těchto slov: jali se naslouchati vážněji řeči pocestného: ale tu celé bohatství jeho zkušenosti jakoby se scvrklo v jedinou formuli a tato formule ukázala se býti programem strany.

"Strach před barbarami a přilnutí ke kázni našich králů bude naší moudrostí: neboť naši králové uměli udržeti a upravit Církev a znova zbudovati římskou velikost, budující takto vládu každého poznání a každé architektury . . ."

Tehdy nastal velký rozruch v zástupu: všichni lidé se stavěli proti sobě a prudce jali se na sebe dotírat; ale v téže době jako ve výsostném mlčení, schopném zadržení vřavu a rozptýlení shluk plností svého Pokoje, uslyšel jsem druhého pocestného, když pravil:

„Z vítězství a triumfů jediná věc zůstává, vždy silnější a hrdější a velitelštější: láska člověkova k životu, který není ani marný, ani vražedný, ale vždy proniklý žádostí dobývati vždy krásnějších vítězství. Z nepořádků a pohrom jediná věc trvá, vždy živoucí a znovu se rodící a zmlazená: láska člověkova k životu, který není ani nízký, aniž něco odbytého, ale vždy prosycený žádostí odívati se ve formy vždy krásnější a krásnější. Z harmonie i nepořádku trýská vždy týž vzmach — vzlet člověkův k místu, jež má zaujímati mezi věcmi . . . Tento čistý vznět k žádosti té, a tato žádost jiného osudu, jako osudu božského, jenž by se spojil s vaším osudem, nemůže vám býti odňata: jest to plamen pod popelem a blesk s oblaku, a plamen a blesk žhnou tímž ohněm . . .“

V KNIHOVNĚ

Ach, žluté svazky po stěnách
v knihovně večer v tiché chvíli
myšlenky a ten šedý prach
jak narkosa mne omámily.

Dál nelze čísti . . . Divná věc —
či přelud práci přerušil mi?
V procesu dávném „Jules de Retz“
květ leží s lístky sežloutlými.

Je protkán sítí bledých žil,
ač suchý, přece v knize voní.
To milenec as položil
před časem tenhle kvítek do ní.

Na tváři ještě stopy měl
rtů rudých, jež jak oheň plály,
však výraz očí otupěl,
že krutě chladnými se zdály.

A jistě vašeň ďábelská
se v jeho duši probudila,
a kvítek — dárek lásky snad —
do knihy hříchu založila.

A pak, ve stínu sloupoví,
v té noci, plné divné krásy,
čí výkřik slyšel vábivý,
a koho uviděl tam asi?

Ach, kolik v lásce tajemství,
jak mučí hrobka ztrouchnivělá!
A tady v knize, zdá se mi
krev mnohou stránku potřísnila.

Trn všude růže provází,
života břímě brzy znaví.
Však co je po tom čtenáři!
Ten — jako čas — se nezastaví.

Mé sny jsou čisty — kdos však ty,
ty, vrahu, tolik záhadný mi?
O, chagrinové hřbety knih,
o, svazky s listy sežloutlými!

U mne nemohou květiny žít.
Chvilku mne oklamou krásou svou vábnou,
stoje tu den — a zítra už vadnou.
U mne nemohou květiny žít.

Ale ni ptáci tu nežijí.
Sedí jen smutně a peříčka ježí,
zítra tu chomáček pápeří leží.
Ani ti ptáci tu nežijí.

Jen moje knihy — osm řad.
Objemné svazky mlčí a stojí,
hlídají věčnou únavu moji,
zrovna jak zubů osm řad.

Antikvář, co mi je prodával,
hrbatý žebrák, ještě ho vidím,
sedal za hřbitovem prokletých lidí —
antikvář, co mi je prodával.

Ze sbírky „Perly“.

Z CYKLU „KAPITÁNI“

Na jižních i na polárních mořích,
po hřebenech zelenavých vod,
mezi útesy, jež z vln se noří,
dme své plachty mnohá stará loď.

Let jich křídel řídí kapitáni,
ti, kdož nové země hledali,
koho nezastraší uragany,
maelstromy a mělčin úskalí,

ten, kdo v prachu starých listin nežil,
a jen dýchá vlhkou mořskou sůl,
ryje v mapu jehlou cestu, která běží
místy, jimiž nikdo neproplul,

kdo na rozhoupaném stojí můstku,
myslí na přístav, ježž opustil,
údery své hůlky s bot svých strásá
chomáč pěn, jak se tam zachytil,

nebo tuše vzpouru na palubě,
pistol bleskem zpod opasku rve,
až se sype zlato rozházené
z krajek na brabantském rukávě.

Ať si moře šílí, tryská, bije,
k nebesům i v černé hlubině,
nikdo před bouří se nezachvěje,
ani jeden plachty nesvine.

Moh' by zbabělec snad tyto ruce,
tento ostrý, pevný pohled mít?
Kdo na nepřátelské čluny prudce
umí fregatu svou obrátit,

a kdo harpunou a jistou kulí
obrovského kyta dobije,
a když hvězdnou nocí zaplanuly
s břehu majáky, kdo první vidí je?

„Perly“.

SUEZSKÝ KANÁL

Necht kouzlily dni i noci
nade mnou divy své,
neměly větší snad moci
než v Suezském kanále,

kde koráby, veliké lodi
(je pevnina s obou stran)
ne po moři — loužemi chodí
krokem karavan.

Co ptáků na skalách je tu,
je sotva bys rozeznat moh',
modravých křídel v letu,
zobáků dlouhých a noh!

Každý z nás rád se díval
na zelené ještěrky,
tak lesklé, jak v odlivu se skal
když stékají praménky.

Házíme arabským dětem
s paluby ovoce,
hrají si na piráty
a křičí divoce.

Křik jejich drzý a zvučný
letí nám v zápětí,
a marabut za námi syčí
své kletby a prokletí.

Když noc jak sup se snese
nad pískem a skalami,
ohníčků roj se třese
před námi, za námi;

ten rud jak korál hoří,
ten modře či zeleně plá
To karneval benátské noci
poušť africká rozžehla.

A vítr z dalekých kopců
soumrakem večerním
až z beduinských ohňů
nese k nám bílý dým.

**Když pobožené zdi minem
v záhybech kanálu,
slyšíme chechtání hyen
a vytí šakalů.**

**A v odpověď parník, jenž hlučí
při hvězdách do rána,
posílá Africe spící
akordy piana.**

Ze sbírky „Stan“.

Z B Á S N Ě „S U D A N“

Ach, dnes jistě hodně brzy z rána
příliš hlučně víří velké bubny
krokodilí koží potažené,
příliš zvučný je křik čarodějek
na útesech nubijského Nilu,
protože se tolik svírá srdce,
čelo páli, oči potemněly,
znova v mysli přístav oživuje,
hlasy opálených námořníků,
bílé pěny na veselém moři,
za mořem Dar-Fura rozsedliny,
galerie — lesy Kordofanu,
veliké a mocné vody Borny.

Města svítí, sluncem ozářená,
jako poklad na zeleném mechu,
z nich, jak ruce v hrozbě natažené
minarety zdvihají se k nebi.

Na trůnech však ze slonové kosti
zasedají jako přízrak z báje

králové a vládci na Sudanu.

Každý po boku lva na řetěze,
lev jen mhouří oči, zdvihá hlavu,
lidskou krev si s vousů olizuje.

Za každým kat sekyrou svou blýská,
černý jako duše jeho vládce,
tlustých rtů a lesknoucí se kůže,
v rudé košili jak čerstvá krev.

Před nimi arabští otrokáři
zboží svoje hrdě předvádějí,
v těžkých kládách nařikají lidé,
bělmo očí na slunci se blýská;
přijíždějí vůdci kmenů pouště,
šňůry perel mají na turbanech,
pštrosí péra po šiji se vinou
koní, při poskoku tancujících;
hrdě Francouzi se procházejí
v bílých šatech, hladce oholeni,
v kapsách papíry své s pečetěmi,
vládci Sudanu však se závistí
se svých zlatých trůnů vstávají.

„Stan“

NIGER

Pod zbytečnou sítí všech délek i šířek
— to všecko je pro nudu vymyšleno —
jak pohozená větvička vinného keře
cos klikatě na mapě nakresleno.

A kolem jsou města, jak hrst vinných hroznů,
to Bussa i Gomba i Timbuktu — král,
už zvuk těchto slov mi tak příjemně zazní
jak víření bubnu mne unáší v dál.

Však nevěřím, nevěřím, co kniha mi říká,
i tupost přec musí svou hranici mít!
Zde napsáno Niger. Ach, má královská řeko,
jak mohli tě lidé tak ponížit.

Jak vítězné moře ty tečeš po Sudanu,
v kraj divokých píščin ženeš svůj proud,
a když se tvé vody blíží k oceánu,
břehů tvých nemožno dohlédnout.

Tvých obrovských brochů růžové tlamy,
— jak pilíře mostu je každý z nich —
svým ocasem krokodil, plující zátokami
šroub rozbíjí parníků zámořských.

Pro tebe, má řeko, a pro radost očím
jinou já mapu udělám,
jak tečeš, tak zlatou stuhu já stočím,
na zelený, něžný atlas ji dám.

Sem krvavé rubíny, — nalevo dolů,
to kovových bůžků kraj divný a zlý,
kdo ve chmurných úžlabích Beniny schoval
je s lidskými lebkami, sloními kly?

Dál v pravo, kde Sokota husté jsou háje,
já položím smaragd a vzpomenu si
na široké, k lovu příhodné kraje,
a na volný lid a bohaté vsi.

A sem bledý opál rozmarných kmitů,
rudé i modré ohně jsou v něm,
tak často mi songajských rovin je líto,
kde sultán žil v domě hliněném.

A podivná perla místo mi značí,
kde Timbaktu, město střech zářivých jest,
že sup nad ním v údivu krouží a křičí,
když uprostřed pouště zří mimosy kvést,

i děvušky, dech jejich jak balsámu vůně,
a každá je snědá a štíhlá jako stvol,
i fontány, sady a krvavé růže,
by věnčily mistry básnických škol.

Je Afriky srdce jen oheň a píseň,
a když se nám zjeví — dobře to znám —
sny, které vyslovit nepodaří se,
tvůj, Afriko, vítr je přináší k nám!

„Stan“

PAMĚŤ

Jenom hadi svlékají se z kůže,
aby duše stárla, vzrůstala.

My však, lidé, my jsme na tom hůře:
duše měníme a tělo zůstává.

Vzpomínko, jak pevnou uzdou, koně
život vedeš rukou ohromnou,
vypravuj mi o těch, kteří dávno
v tomhle těle žili přede mnou.

První z nich byl nehezký a dlouhý,
rád se v temném houští ukrýval,
déšť zastavit uměl slovem pouhým,
— lesní dítě, všecka kouzla znal.

S rezavým psem a lesními stromy
věrnost přátelsky ho pojila.

Vzpomínko, svět neuvěří tomu,
nedokážeš, že jsem to byl já.

Druhý rád měl teplý vítr z jihu,
v každém zvuku slýchal znění lyr.
Říkal, že je život jeho druhem,
pod nohama svět mu prostřen byl.

Mně se nelíbí. To on je právě,
ten, co Bohem chtěl a carem být,
na dveře v mém mlčenlivém domě
jméno „básník“ napsal na svůj štít.

Rád mám muže svobody a činu,
mořeplavce, lovce, vojáka,
ach, jak zvučně vody zpívaly mu,
až mu záviděla oblaka.

Bydlil ve vysokém bílém stanu,
sladký tropů vzduch jak víno pil,
silné muly měl a ved' svou karavanu
do pustin, kam běloch nevstročil.

Paměti, ty rok od roka slábněš.
Byl to týž, co duše nepokoj
i veselou svobodu svou změnil
za svatý a vytoužený boj?

Dlouhé pochody a hlad a žízeň
horečných snů poznal muka zlá
Dvakrát dotekl se svatý Jiří
hrudi, kterou kulka minula.

Tvrdošijný, zachmuřený vzdorem,
tvůrce chrámu, který povstal z mhy
žárlil jsem na slávu Otce kolem
všude, v nebesích a na zemi.

V srdci plamen hořet nepřestane,
až do dne, kdy světlem zaplaven
zdi své zdvihne nový Jerusalems
v rodných polích, v rodném kraji mém.

S nebe strašná záře kolem vzplane,
divné vichřice tu budou vát,
to nám z Mléčné Dráhy nečekaně
žhavých planet rozkvet celý sad.

Spatřím poutníka, mně neznámého,
— skrývá tvář svou — já však pochopím,
až uvidím lva jít v stopách jeho,
a pak orla, letícího s ním.

Vzkřiknu — kdo však pomoci mi může,
kdo, ach, nedá umřít duši mé?
Jenom hadi svlékají se z kůže,
my zas jenom duše měníme.

Ze sbírky „Ohnivý sloup“

PERSKÁ MINIATURA

Až na schovávanou svou hru
se smrtí skončím, prohraju-li,
pak v perskou miniaturu
Bůh promění mne po své vůli.

Tam nebe tyrkysová modř
a princ s očima mandlovýma,
jejž rozkývaná houpačka
i s dívkou asi nezajímá.

S krvavým kopím lovec — šach
pěšinou klamnou dere se tu
na rumělkových výšinách
za srnou, která prchá v letu.

I tuberosy, jakých jsem
neviděl v žití, ve snách ani,
trs květů, sladkým večerem
již unaven se k trávě sklání.

A jak tibetská oblaka
tak čistá druhá strana moje,
a těší mne, že zrovna tam
umělce jméno napsáno je.

A starý kupec bohatý
či dvořan s rukou navoněnou
zaboří ihned, spatřiv mne,
stařeckou láskou umíněnou.

Pak v řadě jednotvárných dní
mu zářit budu: hvězda stálá,
jež víno, pitky, milenky
a přátele mu vystřídala.

Pak teprve mohu ukojit
bez vlastních útrap, bez strádání,
svou starou touhu, modlou být
a budit všude zbožňování.

„Ohnivý sloup“

PRSTEN

Prstýnek pustila dívčina
do studně, studánky temné,
lehké své prsty prostřela
k pramenům hlubin země.

„Vrať mi, studánko, prsten můj,
rudý v něm ceylonský rubín,
co by s ním dělali Tritoni,
hejna tvých bledých Undin?“

Ztemněla vodní hlubina,
odpověď zašuměla:
„Prsten tvůj zalíbil se nám
teplotou lidského těla.“

„Milý můj, láskou umučen,
k vodní se hladině skloní,
horké své ruce v ní ponoří,
slzy mu skanou do ní.“

Z vody se vynořil bledý zjev
zelených Tritonů, Undin:

„Že je rudý jak lidská krev,
zalíbil se nám tvůj rubín.“

„Milému láska je modlitbou,
lásce jen žije můj milý,
poprosím — břitvou ocelovou
otevře svoje žíly.“

„Prsten tvůj musí divnou moc mít,
tvým steskem být posvěcený,
že mužskou ho láskou chceš vykoupit,
pokladem klamné ceny.“

„Rubín plá rudě víc nežli krev
a zlato víc svítí než tělo.
A lásku až do dnešního dne
já pochopit neuměla.“

„Ohnivý sloup“

SLONÍ MLÁDĚ

Má láska k tobě teď -- je sloní mládě,
— Berlín či Paříž rodištěm mu byly, —
a svými chodidly jak z vaty cupe
si po pokojích majitele cirku.

Ach, nedávej mu francouzských těch housek,
ach, nedávej mu celé hlávky zelí:
on může sníst jen dílek mandarinky
a malý bonbon nebo kousek cukru.

A neplač, milá, že ho v těsné kleci
pro posměch davu do zvěřince dají,
a příručí za smíchu midinetek
mu pustí do nosu dým cigarety.

Nemysli, milá, že snad přijde chvíle,
kdy rozzuří se, pouta svoje strhá,
a do ulic jak autobus se vřítí,
bý zdrtil vše, co s nárkem prchá před ním.

Ach ne, ať zjeví se ti ve snu z rána
v brokátu, mědi, se pštrosími péry
jak ten, co k Říma branám rozechvělým
vznešeně, hrdě nesl Hannibala.

„Ohnivý sloup“

ROZHOVOR

Když západ posledním svým paprskem se loučí,
jenž bleskne, skryje se a my nevíme kde,
pak duše vstane a jak náměsíčník bloudí
náměstím bez lidí, ve zpustlé zahradě.

Jest jejím celý svět — andělům, ptákům ani
nemusí závidět v tišině aleje.

Však tělo zlobí se a jak se vleče za ní
své stesky zamračeně zemi žaluje:

„Jak pěkně bylo by teď v kavárně, kde živo,
plynové jazyky kde syčí nad hlavou,
poslouchat zpěvačku, srkaje světlé pivo,
„La petite Tonkinoise” jak zpívá do davu.

Nad stoly vesele už poletují karty,
utišující lék všech k smrti znuděných.
Mně rozkoš působí hromádky peněz zlatých,
horkýma rukama když dotýkám se jich.

Jen považ, jak je mi, když s posedlou tou duší
jen hlasům smyšleným teď naslouchat bych měl,
na hvězdy dívat se, co zcela jednoduše
jak hrstku drobných, Bůh po nebi rozházel.”

A země chvílemi jen soucitně si vzdychá,
a smůlou, travami a prachem zavoní,
o duši vzbouřené přemýšlí chvíli zticha,
o jejím vítězství — jak smířit tělo s ní?

„V můj klín se navrať zas, buď hlinou nebo jídlem,
v močálu hlubině na chladném, kluzkém dně,
a místo vyhledej si od Něvy až k Nilu,
kde srdce umdlené si navždy oddechne.

Tvé oči, uši tvé na věky uzamčeny,
zpráchniví mozek tvůj, jenž soupeři se vzdal,
a jednou, ve zvíře či ve strom proměněný
vyrosteš ze mne zas, bys k životu znovu vstal.”

Jde duše stále vpřed, svůj osud hrdě nese,
jde k cílům vysněným, k svým polím zlatých žní,
a tělo ubohé vždy za ní rozběhne se,
když země zetlelá vábivě zavoní.

Ze sbírky „Toulec“

NÁVRAT

Anně Achmatové.

Já z domu odešel, když všichni spali,
můj druh se zatím v houští ukrýval.
A ráno se mne asi nahledali,
však bylo pozdě. — V polích šli jsme dál.

Můj druh byl šikmooký, žluté pleti,
a cop svůj ukrýval pod pestrý šat,
hadíma očima se uměl zahleděti —
ach, já ho tenkrát šíleně měl rád!

O čemsi starém, divném, věčně živém
a bezbolestném blouznil ve snění,
a slova jeho zněla opojivě
jak vzdálené a zvučné zvonění.

My přešli hory, lesy, veletoky,
ve stanech spali v tichu roviny,
někdy se zdálo, že jdeme celé roky,
a někdy, že to den byl jediný.

Když konečně jsme došli k branám Číny,
řekl můj druh: „Teď s bohem. Musíš jít
svou cestou posvátnou. Já cíl mám jiný:
jdu pěstovat svůj čaj a rýži sít.”

Na bílém pahorku, nad polem čaje
pagoda stará — Budha seděl tam.
Já klekl před ním v tajném zanícení,
— to nejsladší byl pocit, jaký znám.

Tak tiše, tiše seděl a si zpíval
— s očima hadíma, vysoko nad světlem —
o čemsi starém, divném, věčně živém,
a všude kolem vzduch byl prosvětlen.

„Toulec“

AFRICKÁ NOC

Přišla půlnoc. Neprostupné temno.
V řece jenom odraz měsíce.
Za řekou je hlučno jako ve dne,
šumí tábor, hoří hranice.

Komu budou patřit zítra z rána
tato místa? Jim a nebo nám?
Jim pomáhá v boji černý kámen,
a nám zlatý křížek — talisman.

Obcházím zas pahorky i jámy,
věci zde — tam muly postavím.
V tomto divném kraji na Sidamo
není stromů — nedaří se jim.

Radost pomyslit: Když zvítězíme,
— málo kdo nám dosud odolal —
cesta, která jako had se vine
po paho. cíh rozběhne se dál.

**Jestli zítra dravé vlny Uebi
poslední můj vzdech snad zachytí,
mrtev uzřím ohnivého boha
s černým bohem v nebi válčiti.**

„Toulec“

ÚTOK

Ten kraj co mohl být rájem,
je ohnivých plamenů skrýš.
Jsme čtyři dny v útoku stálém,
my čtyři dni nejedli již.

Nám netřeba zemského chleba,
v ten divný a světlý čas,
to proto, že boží slovo
lépe než chléb sytí nás.

V těch krvavých týdnech právě
slepě a lehce jdeme vpřed,
výbuchy šrapnelů, šavle
kmitnou se, ptačí jak let.

Křičím — a zvuk mého hlasu
jak měděný duní štít.
Já velikou myšlenku nesu,
ne, nezemru, musím žít!

Jak divě když kladivo buší,
vln mořských jak dunivý hrom,
tak zlaté srdce Rusi
v mé hrudi bije jak zvon.

Je sladko nám vítězství zdobit,
jak v dívčí vlas vplétat květ,
když v dýmu přes zákopů hroby
jdem za nepřítelem vpřed.

Jaká to podivná něha
v prvním svítání jitra,
v jarním tajícím sněhu,
ve všem, co zhynout má zítra.

Ve zlatookých nocích
Danta jsme spolu četli,
a v stříbrných kadeřích zimy
nám levantské růže kvetly.

Vstaň s prvním úsvitem denním,
vzdychej a raduj se skoupě,
z jara pros o políbení
děvčátko milé a hloupé.

**Květy, jež trhal jsem v dětství
v zeleném dračím bahně,
kdo živé vás vidí kvěsti,
kdo asi po vás teď sáhne!**

**Jest ještě svět v záři zlaté,
kam nesahá urážek příval,
bujných výrostků z Athen,
jichž smích při Euripidovi zníval.**

„Toulec“

POCHYBOVÁNÍ

Jsem zas už sám v ten podvečerní čas,
a budu v duchu volat vás, jen vás.

Jak vezmu knihu, slůvko „ona“ v ní
mou duši zmate zas a opojí.

Na rozviklaném loži natažen
— podušky pálí — nespím, čekám jen.

A tichounce se k oknu přikradu,
luh v páře vidím, měsíc, zahradu,
tam, kde jste řekla „ano“ jedenkrát,
— já na to věčně budu vzpomínat.

A náhle vědomí mně odpoví,
že nejste to a nebyla jste vy,
že vaše „ano“, vaše zachvění
i polibek — jsou pouhé jarní sny.

„Romantické květy“

ON A

Já ženu znám: v jejích zřítelnicích
se kmitá hořké mlčení,
a únava ze slov a řečí lidských,
spí v tajemném víček mhouření.

Otvírá žádostivou duši
jen hudbě veršů měděné,
však přes všecky radosti světa zdejší
jde netečně a vznešeně.

Tak zvláštní je způsob její chůze
krok její měkký, neslyšný,
a krásnou se sotva nazvat může,
však celé štěstí mé je v ní.

Já tvrdý, bezohledný a smělý,
svou vůli zvyklý vždy provéstí,
učím se v jejím vysílení
moudré a sladké bolesti.

Je světlá i v hodinách utrpení,
má v ruce blesk a září v něm,
a její sny jsou jako stíny
na rajském písku ohnivém.

„Romantické květy“

V mém hrdém mozku myšlenky se sešly
jak supi zlověstní a zasmušilí,
jak zloději se plíží po předměstí,
na mne se slétly, aby se mi mstily.

A já byl sám. Sny táhly mojí hlavou,
mé oči úžasem se rozevřely,
já viděl desku, na ní svoje slova,
své činy, hříchy své, svůj život celý.

Že chladnýma jsem očima se díval
na opojených vítězů hry smělé,
a že jsem ústy krvavými líbal
pobledlé rty na chvějícím se těle.

Že tyto ruce, tyto prsty moje
neznaly pluhu, práce ušetřeny,
že všechny písně mého nepokoje
nedaly víc, než trochu omámení.

A proto právě přišla chvíle pomsty,
by lživý chrám můj slepci rozbořili,
by myšlenky — jak lupič na předměstí
žebráka v mlze — mne tu zaškrtily.

Ze sbírky „Romantické květy“

SMRT KARLÍKOVA

1.

Zametá jídelnu válkem na trávník. Ale jest hodina snídaně. Zvoní, aby se zavolal ke stolu, a přibíhá s radostným údivem. Telefonuje své krávě, která se v zápětí dostavuje. Starostliv, aby šetřil studu Hnědčina, dojí ji s taktem. Sladí mléko. Kousky cukru jsou hbitými motýlky v jeho prstech. Ustává, neboť jeho svědomí jej rozrušuje. Odejde a pak se vrátí, a, trápen absolutnem, tragicky bezcitný vysype si celou cukřenku do koflíka.

2.

Jeroboam Smith, Karlíkův mistr a pán, přichází. Tento hospodský třímá Knihu Boží v ruce. Dojat

veršem 18., pláče glycerinové slzy, při čemž nohou jistou na plocho přiráží proletáře ke zdi. Svědomitý Karlík nanovo nastavuje zadnici, o níž soudí, že jest nedostatečně pohmožděna, zmocňuje se úskočně buchtičky, kterou hbitě hltá, při čemž mu ohryzek dvakrát slavnostně a psovsky povyskočí. Potom, důstojný klobouk na očích, jako hidalgo si navlékne děravé rukavice a odchází. Jeroboam tučný, ostaven sám, konstatuje, že duše jeho jest naplněna myšlenkami mravními a sociálními, vzdává si za to díky a vdechuje naráz devatenáct buchtiček.

3.

Na cestě Karlík, ozbrojen veselým, kroužícím klackem, zpívá píseň. Falešný zpěvák znalec a plukovní bubeník, žene krávy Jeroboamovy. Zastavuje se a jeví pohnutý zájem o psaní, které čte onen neznámý, usazený na mílníku. Muž se sprostě utrhne na Karlíka, jenž zdraví, děkuje a jde zas, poskakuje si a sličně krče rameny. Ale kde jsou krávy? Hledá stádo za jedním stromečkem, za čímisi vousy, za fialkou. Pták a on zapomíná hledati. Zjihlý tím

kvetoucím jítrem, Karlík křepčí. Kterak jest rozkošným knížetem, s růží mezi jemňounkými zuby! Půvabnější nežli 600 umělkyň rytmu, tančí neohroženého krále, jež společnost odsuzuje k veslům. Od dívky k dívce, od růže k poupěti spěje, létá, černý sylf mechanický. Ze vši své duše zdvihá nohu, nevěda nic o dalekých kravách, o zlých lidech. Kroutí se, skáče, čtvrtí, balerinka svéhlavá.

4.

U Mary prožívá hodinu nezapomenutelnou. Sváteční tenor, po několika bláznivých rozletech svých čupřin napne uchvácený krk a zpívá báseň vlastní komposice:

Myslim na vás moji milení přátelé,
Tahifané dlouhých, okouzlených očí,
velcí vyprávěči historii
pod chlebovníky,
Tahifanky ověnčené jasmínem
pod chlebovníky
žvaťlalky ověnčené.

Flirtuje luzně, krade s lhostejností brož milenci-
nu. Den mizí a luna cedí modré mléko oknem. Nad-

chnut touto nocí nesporně vilnou, Karlík zdlouha celuje svou krásku. Ve světě náhle neskutečném obtočí svou paži s pomalounkou jistotou plastickou kol pasu Marynina, kterážto, náměsíčnice v extasi, omdlévá, a ústa Karlíkova se pootevrou, jako květ nepostřehitelně se rozpučuje. Ale přikvačí Jeroboam. Karlík, jenž si gratuloval ke své smyslnosti, s pospěchem vychází, kuráž na knírech a strach v hyždích, aniž by opomenul z nedopatření rozšlápnouti několik prstů u nohy šéfovské. Jeho subtilní nešikovnost s půvabem zjednává jakousi spravedlnost. Rozpálen ctnostným hněvem, mistr mrská svoji neteř Mary, která sebou zmítá, a sukně ji padá, i kalhotky, na veliké rozhořčení Jeroboamovo, který bytelněji mrská.

5.

Vrátiv se do hospody, Karlík zapomíná na svou bolest u velikém povolání. Lapá mouchy. Dělník mystický, v každé vteřině se vrací s úlovkem. Zdolaný úkol jej obklopuje aureolou vážnosti, svaté skromnosti. Jsa muž povinnosti, se sklopenýma o-

čima umísťuje mouchy do klece s pŕvabnou jistotou; zkontroluje své svaly a těší se z nich zřejmě.

6.

Přinášejí elegantního raněného. Zpit oddaností, Karlík bere teploměr mladíkŕv, klepe jím, aby shodil rtuť, strká si jej mezi pěkné zuby, potom o-makává, medikálně zasněn, tepnu omdlelého muže.

7.

Běda! Mary svedena kamašemi, mečovou holí raněného bohatce, jenž umí z rukávu vytahovati kapsník z těžkého hedvábí. Nyvě zamilován, Karlík trpí agoniemi. Avšak Jeroboam nedovoluje bolŕv urozených svému zřizenci. Kopance kapitalistické! Opilý strachem, Karlík pádí pohybem zrychlovaným o 20 kilometrŕv za minutu. Běhá bláznivě a klikatě s trhavým váháním, s ostrými zátočinami zmizelých záblesků, drkotavě po nehnutých lučinách. Karlík náhle stane. Naděje milostná mu vnukne vážný ŕsměv a prudce z ní poletuje, motýl bílý

a černý. V tomto polou-popředí americkém, kterak je hezounký se svýma nalíčenýma očima Tunisanky a s vlasy, jež lehounké slunce spiritualisuje!

8.

Karlík v žaketu, mučen vysokým límcem, svou elegancí se chystá opět dobýti nevěrnice. Kličky důvtipných kamaši-ponožek se rozšněrují; tkanička natažena sedmi ulicemi. Zdvihá prostý s trpělivým dobráctvím zatíženou nohu, rytmuje neodolatelnou řeč, kterou si Karlík předem skládá. Kdy přestaneš snít, dobrodušný dandy kolébavý, jehož dumy jsou zalidněny anděly policemany a okřídlenými boxery? Respektuji vznešené bláznovství, které ti dopouští neznati překážky, a zdvihati s vytrvalostí toto idealistní vesélko, o Princi Idiote!

9.

Opravdovský elegán, vytahuje s upřímností dřevěný kapesník z rozbitého rukávu. Přes dojemnou hůlku nelíbí se Mary, neboť jeho srdce je čisté. Je-

ho oči se dívají na dívku, a chápou. Jeho kníry napíná bolest. Pronikavý úsměv odstrkuje jeho levé chřípí a pozdvihuje koutek rtů nad množstvím vědy neurastenické. Vychází samotářskými krůčky, strhuje blechu s žaketu, kterou hladí a v milosti propouští.

10.

Člověk věčně za někým chodící, policejní agent bratránek Jeroboamův se prochází, ruce mírumilovně a nebezpečně za zády. Ihned neviňoučkový se lští si leští nehty. Za každého slova strážníkovy, jenž se blíží, Karlík pozdravuje, a, couvaje stále, po španělsku vyskakuje a sráží paty, pokouší se o poklony dovršené krasojedkyně. Posléze uniká, zanechává policistovi, jen proto, aby v tom nepozbyl spásonosného návyku, vzpomínku na podražený hnát.

11.

Jeho pejsek mu donáší peněženku, obsahující sto tisíc dollarů. Dívají se na sebe svýma bratrský-

ma očima, chvějící se něžností. Jsa napoleonovec, Karlík vchází do baru, který znal jeho psí život. Smotává opovržlivě cigaretu mezi dvěma prsty milionářskými, a jeho čelo jest nietzscheovské. Poroučí za deset, sto, tisíc dollarů jídel a nápojů. Pije třicet poháněných portských, které spějí za sebou jako otřesy, expres jako rány pěští. Usmívá se na kotě zpěvačku, potom se na ni v tichosti směje zuby zdatnými a okouzujícími.

12.

Blažený a Kotě odjíždějí na svatební cestu. Je doprovází sedmero drobných bratří Kotěte, čtvero sirotkův adoptovaných Karlíkem velebohatým, dvacet tři vdovy a deset ochromených. Jako ve snu loď se ponořuje a opět vyplouvá. Přes to, že má mořskou nemoc, Karlík usiluje, aby pronikl záhadu Společnosti. S kolikerou dobrou vůlí, s jakou smrtelnou líbezností skládá, obrací, opět sestavuje, analyzuje, kombinuje v dumách zčláňkované lehátko, příliš komplikované pro dobré Osamělé. Chápaje posléze, že jakživ nepochopí těch triků, že není

stvořen pro pohodlné lenošky a že práce nadlidské jej zítra očekávají, Karlík metá do moře v onen den kratochvilný civilisovanou mašinku.

13.

Aby tento den ukončil, Karlík odvádí do bialebráky, blázny, oslíka, pejska, hodné černochoy, holuby, skopce, jehně, jež drcá pantheřici, vrabce, jimž poskytuje zobu a lva, kterýchroupeoloupanou hlavku salátu. V oranžové vůni pianista spouští Fascinaci, mysle na prادلenu a na mlékaře. Groom odřikává litanie o měkkých Karamelách a Bombonech s mátou. Karlík si žádá programu, velkodušně platí otvíračce a ze starého zvyku jí šlohne dvacet franků, které dá groomovi. Avšak AKTUALITY se sunou s množstvím netrpělivosti. Dromedáři, velicí ptáci spiritualisté, procházejí se marnivě ulicemi KALKUTSKÝMI; zacházejí za sanitní stanici ve FRIEDRICHSTRASSE, která se rozšiřuje v ohnivou smršť, krouťící kalifornskou továrnou, uhašenou záhy pařížským deštěm, v kterém běhají sportovci INTRANSIGEANTU; vítěz dýchá s namá-

háním usmívá se bezodkladně neví co se svýma rukama pije šampaňské, jež mu podává reporter protektor, a jsme v Brasilii, kde žebráci černoši šprýmaři po kolenou lezou do schodů chrámových. A teď fotbalové představení v pomalém tempu. Přední střilejí shooty do světa bez tíže zemské, kde všeliká síla jest na úmor. KRÁLOVNA KRÁSY z Arkansasu šílí při pomyšlení, že jí zbývají už jen tři vteřiny, a tragicky chce býti svůdnou. Posunčivý ministr přišpendluje vyznamenání na sametový polštářek, potom mrzutě štěká svou řeč pod deštníkem; zarazí jej dvě kanadské lokomotivy roztržštěné, a SULTÁN MAROCKÝ vystupuje na lávku člunu. Přijímá maršála podkasává si roucho, potom CLEMENCEAU zdraví Amerikány, kteří, náhle oblečení do černých košil, doprovázejí tlustého Cesara v kabátku s pásem po lávě ETNY. Právě v tom okamžení, neposlouchaje prefekta, jenž kráčí p... napřed, pan Millerand se běře a zapíná si gumák. (Karlík vzrušen vstává a smeká s nábožností.) Lorgnony Presidentovy padají a náhle se točí, kola závodních Peugeotů, jež se rozjíždějí v kruhovém oblouku na zatáčce, kde jsou nacpána klou-

čata v původních zástěrách, půjčených firmou Chocolat-Menier. Ale toliko mužstvo OXFORDU jest s to, aby porazilo CAMBRIDGE. Za Australskou Federaci tělocvičných spolků maršál Pilsudski tak tak že má kdy, aby pozdravil královnu RUMUNSKOU, a zpravodajství zběsile rychle stvrzuje, že FORDKY JSOU MÉNĚ DRAHÉ, a že QUAKERS OATS LEPŠÍ nad jiné CIGARETY. Představení je u konce. Obloukové lampy se tetelí a bílí syrovým mlékem rozbolavělou síň a diváky, kteří vstávají s truchlivými úsměvy.

14.

Karlík se uchyluje na venkov. Líbezněji fotografický než kdy před tím, Blázen v pastýřském klobouce ryje dírky do pole. Sází. Vpouští zrnko obilné do každé dírky, kterouž opět uzavírá se zájmem, bedlivostí a odstupy uměleckými. Jenže obráncové Způsobů a Mravů jej vytrhují z jeho veliké, nenahraditelné práce. Pozdvižen za límec, třepaje nohama, jest vlečen před Výbor pro Blaho Buržoasní, kterému předsedá Jeroboam. Spravedlivci odsu-

zují k smrti Neužitečného, jenž pozdravuje a děkuje. Dva malíři, dekorovaní Zlatým Rounem a Řádem Petrolejovým, odvádějí jej k stínadlu. Karlík odpouští slovy melodickými Jeroboamovi, za nímž kráčí jeho chlapeček, kterého vzal s sebou k vůli příkladu. Odsouzenec pozdvihuje oči k nebi, vzdychne ze slušnosti, podívá se na kapesní tlakoměr, odporučí své vrabčáky katu, zulíbe koně i četníky, prosloví řeč vegetariánskou a s úsměvem panny se ubírá k Stroji Popravnému. Ostří svitne a utíná spanilou hlavu, jež se kutálí do koše a mrká srdečně na plavé pachole Jeroboamovo.

ALBERT COHEN

Přeložil Bohuslav Reynek.

R U M Ě J E

[listopad 1930]

Z „DÍLNY“ KUNCÍŘOVY

Ladislav Kuncíř v Praze vydal Axela od Villiersa de l' Isle Adama. O tomto překladě pracoval p. Jan Čep. Na titulní straně jest však okázale vytištěno: *Přeložil Josef Florian*. Protože to opravdu není můj překlad, jak každý se může přesvědčiti, jest se co diviti horlivosti Kuncířově, s níž by mne rád zatáhl do strany svého „Československého katolictví“ a do spolupracovníctví své, jak si koketně tiskne, „dílny“. Radí mi přítel právník, abych ho zažaloval za tuto neokrouchanost. Ale jak já tomu rozumím, k soudu sluší se potahovati jen lidi, o nichž možno se nadíti, že dovedou pevně před soudem státi. Ale p. Kuncíř jest tvar amébovitý, bez charakterové struktury, s nimiž se po převratě velmi často na všech „místech“ setkáváme. Takovýmto amorfním tvarům marně byste mluvili o nekalé soutěži, o záměně *jména*, o právech osobnosti, zvláště v „svobodných uměních“, kde se jaksi člověku nechce ostouzeti s hrubou všedností obchodnickou.

Dopsal jsem též p. Čepovi, zídaje, jak se to stalo, že na jeho práci jest moje jméno. Odpověď jeho jest velmi jasná; ani on není s „dílnou“ Kuncířovou spokojen. Píše: „Ten Kuncíř vyvedl opravdu věc nepěknou, ale ještě jinak, než Vy píšete. Opravoval jsem totiž text Axela tak, že jsem vpisoval své korektury červeným inkoustem na okraje a mezi řádky Vašeho exempláře. Z toho vznikly místy rebusy dost zamotané a žádal jsem proto výslovně Kuncíře, že si budu dělat korektury tisku sám. Kuncíř mi však nejenom korektury neposlal, nýbrž mi ani neoznámil, že kniha už vyšla. Korektor si opravdu nevěděl s mými opravami rady, a tak z toho povstaly místy úplné nesmysly . . . — Tolik k pracovním svědomitostem „dílny“ Kuncířovy.

ZASVĚCOVÁNÍ V DÍLO

Psal mi P. Vrána o potupeném d' Aurevillem a o tom, že bych měl napsati něco na jeho obranu. Bylo mi smutno, když jsem četl Durychův výpad v „Akordu“. Několikrát jsem si přečetl inkriminovaná místa, chtěje Durychův útok nějak ospravedlniti. Měl jsem však tím větší vztek na Mériméea po chválách Durychových. Když přišly Archy a v nich odsouzení tohoto suchého „škvora velkých památníků“, byl jsem radostně utvrzen v tomto svém citění. Vaše přání, abych se zastal d'Aurevillyho,

přišlo mi tedy velmi vhod. Považuji d'Aurevillyho za spisovatele, který má nám říci více než celé stádo nových koryfeů literárních. Já si u něho vážím toho, čím také Leon Bloy podmaňuje, chutností výrazu, jejich vždy zdravého myšlení a svatodušního vanu slova, jasné pohody Letnic, která se vznáší nad každou jeho stránkou.

Zdá se mi, že d'Aurevilly zvláště svými „kritikami“ (ale to slovo se mi při něm zprotivuje) zahajuje zcela nový genre umělecké tvorby, dosud nedoceněný se zřetelem na ty, kteří po něm tento genre tak bezúčelně rozšlapávají . . . Na to bych rád jednou poukázal. Je to způsob *pravého zasvěcování v dílo*, používající method parafráze a exegese, jež bez jeho velikého umění nikdy by neměly na nynějšího čtenáře té moci a přesvědčivosti. Hello a Březina jsou proto také z rodu těchto umělců. Všechno reporterství, sensacechtivost, sentimentalita, hřmotivé bouřliváctví a křovácké potměšilosti jsou daleko, daleko od tohoto Umění. Žádná aktualita dne! Jedině věčně živá aktualita ducha. Označení „umělecký kritik“ zdá se mi tu přímo urážkou.

D'Aurevilly, zasvěcuje nás v dílo Hellovo, Carlyleovo, atd., nebo sváděje na lidskou úroveň takového zbožštělého Goetha, otvírá nám netušené rozlohy ducha, nedostupné sršáňům dnešních kritiků. Toto rozpětí do šíře i do hloubky, toť něco, co mne stále uchvacuje, nač myslím s obdivem jako na typ spisovatelů, který asi vymřel Leonem Bloy, přímým nástupcem tohoto Con-

nétabla francouzské literatury. Konkordance jeho myšlenky možno přímo nazvati symfonií, v níž všechny hlasy jsou vybouřeny ve svých tajemných škálách, za jediným cílem, aby totiž vystiženo bylo posvátné ticho Díla, obracejícího se celým svým květenským ústrojím k slunečnému Logu. Ostrost jeho vidění jest tak určitá, že by nebylo těžko vyznačiti graficky linii těch naléhavých hlasů, které rozvíříje d'Aurevilly v úchvatném řádu své kritické metody.

A v tom právě vidím znak *zasvěcovatelů v díla básníků*, že dovedou vyrušiti zmechanisovaně duše, podmaniti silou svého zření tak, že nelze na dlouho odolati jejich prudkým poryvům. Šípy, ale ohnivé!

Nuže, jaký tedy omyl u ducha, který spěje k vrcholům, a sonduje propasti? Jaké omyly u ducha, který právě proto vylučuje prostřednost, aby jasně vyniklo světlo a byl zdůrazněn Tvar všemi stíny pozadí? Že by toho Durych nechápal, toho nepřipouštím. Jest v tomto nedobrému jeho článku jakási schválnost, které dosti nerozumím.

Mérimée, zdá se mi, není ani ve stínu ani ve světle, situace bezútěšná, protože se v ní jde na prázdno. D'Aurevilly proto provází Mériméea smíchem, což i nám se zdá jedině možným gestem v této situaci . . .

S pozdravem všem Váš

P. JAN STRAKOŠ

JEŠTĚ MÉRIMÉE

W. Gebert, profesor v Bremách (na ústavě pro učitelky), ve své příručce historie francouzské literatury praví o tomto prašpatném juristovi (Mérimée studoval práva), že „se skrývá za své dílo“, a že „pohrdá tím, aby se obracel k sensibilitě“. Tato kritická potvornost jest téhož rázu jako ty moderní čachry s „podvědomím“. Prázdná řeč o bezduší při spících nebo omdlelých, a o hvězdách, které již dávno zhasly. Pěkný literární umělec, který se skrývá za své dílo, když přece jenom „z plnosti srdce ústa mluví“, a když u básníka jinak ani mluvit nemohou leč z víry a ze srdce: „Uvěřil jsem, pročez mluvil jsem“. A proč připovídá žalmista milost a pokoj od Hospodina svatým a „těm, kteří se obracejí k srdci?“ Jen tam začíná každý umělec, že se obrací k srdci. A Mérimée tím pohrdá.

Jak málo škola „Akordu“ rozeznává slovesné hodnoty, dokazuje článek „Mérimée portretista“ od Charles du Bosa v 10. č. II. roč., který otiskli, aby ospravedlnili své tři svazky atheistického spisovatele proti Barbey d'Aurevilly. Du Bos nemůže nepřiznati, že Mérimée, „naturalista, jest oko, jež se dívá, ne ruka, která horlivě se pouští do rozdávání“. Takovouto větou pro nás jest umělec úplně odsouzen. Carducciův „Vůl na pláni“ jest též jen oko, jež se dívá. Z celého článku, přes všechny fráze o „velkém pozorovateli“, vyplývá, že Mérimée jest jen „věrný

- (oh! kdyby aspoň to!) přepisovatel přesných a autentických dojmů“, tedy fotografista, žádný tvůrce! Což nejvíce patrně z konečné, závěrečné věty: Mérimée, úzkostlivý Mérimée, „jsa především historikem (pěkně děkujeme za takové historiky!) —
- s vkusem, který mu na druhé straně zakazoval románovou koncepci (dobře sledujte tyto kritické nehoráznosti!) *ocitá se mezi dvojím, stejně nemožným řešením*. Schází mu vzlet, z něhož by tryskaly osoby se všemi svými fysickými a živočišnými (!) zvláštnostmi — bylo by přec jen vytvářet, do jisté míry je sestrojovati, a to je příliš umělý, příliš strojený úkon, tolik se přičící zákonu slovesného umění, jak jej Mérimée stanovil. Zkrátka tedy: umělecká nula.

KONKORDANCE K BŘEZINOVU BÁSNICKÉMU DÍLU

Píše mi pan Albert Vyskočil: Navštívil jsem též P. Zárubu. Měl v práci konkordanci k Březinovu básnickému dílu. Pomáhal jsem mu to pořádat a podivil jsem se, co všechno se při tom člověku ukazuje. Zdá se mi, že je to velmi dobrá a slibná cesta do studia básníka, zvláště pak takového, který jako Dante ve svých vidinách stále má na zřeteli architekturu vesmíru a vodi nás po různých ochozech a patrech delikátněji než sama Beatrice.

Je podivno, jak v *takové konkordanci slovo slovem se zaněcuje*
a jak se vzájemně osvětlují a doplňují.

„ČLOVĚČENSTVÍ“

Když po husitských válkách byli lidé více k půdě připoutá-
vání a osobní závislost poddaných na vrchnosti se utužovala,
slibovali poddaní pánovi věrnost a poslušnost, jedním slovem
„člověčenství“. F. JECH. — Podle toho dnes, kdy věrnost a po-
slušnost marně by se hledaly pohromadě na témže člověku, mož-
no usouditi, že „člověčenství“ pokleslo a octlo se v místech,
kde podle vývojovců a „věřících vědy“ začíná hovadství.

SAMOZVANÍ KOMISAŘI

Tehdy, když se mi p. Samotížek, „obrazoborecký portreti-
sta“, ukázał ve své pravé nátuře nízkého udavače, poznamenal
jsem si, co má ještě dnes platnost: Není nic tak osudného pro
národ jako pitomci plní energie: politici, lidé školoví, všechny
ty veřejné duše, z nichž „vlastenecké“ a „občanské povinnosti“
se derou jako prasklá péra ze starých kanapé. Sebe zapeklejší
byrokracie je snesitelnější než systém úřadování kdekoho, takže

nevíte, kdy soused, s nímž dnes besedujete, nevnikne vám zítra do stavení ve funkci nějakého komisaře, dušujícího se, že nekoná než svou občanskou povinnost.

„OKA“ NA BÁSNÍKY A OČI NA „PÁNA“

Vyprávějí mi hosté, že p. Durych má zase aféru, tentokrát přímo s p. presidentem, jako nejvyšším svým vojenským pánem. Prý se do toho škaredě zapletl a prý soud to bere vážně. Namítám, že to dlouho nepotrvá. Každá aféra morálního druhu (na rozdíl od afér peněžních) jest dnes anachronismem: trvá dotud, nadýmá se, duhová slibně, dokud někdo silněji do ní nefoukne; pak se rozprskne jako mydlová bublina nebo splaskne jako měchuřina, když už není kuřiva. Proč se však s tím lopotí básníci, suď Bůh. To přece spadá do jiného oboru. Básníci se odjakživa připodobňují okřídlelcům, a tu jest dobře znáti výstražné texty Písma Svatého: „Nadarmo síť rozstírají před očima okřídlelců“, PROV I, 17. čili jak překládá Bible Svatováclavská: Však nadarmo vrže se síť před očima ptáků. Anebo, když připustíme k slovu exegety, permutující slovo modlitba inspirací: „Marně rozprostírá svá osidla na nás nepřítel, když se na křídlech *inspirace* povznášíme a do výšky letíme. Oči mé na Pána stále upřeny

jsou, neboť on vyprostí z léčky nohy moje". Ps XXIV, 15. —
Je to z výborné knížky „Škola a praktické cvičení v cnostech a
křesťanské dokonalosti", vyd. 1930 p. 678.

? ? ?

Ctěné Marii G., která mi vytýká různé nespravedlnosti: Ne-
máte dnes svátek? Jest Jména Panny Marie. Plnomocné odpust-
ky! Pro Vás, pro p. Durycha, i snad pro mne. Arci je se třeba
zpovídat, litovat, ale napřed zpytovat. Zvláště zpytovat. Sám
bych nedovolil žádné revui, aby si směla natisknout hned do
záhlaví: Hlavní spolupracovník J. F. Ostatně Vámi inkrimino-
vaná místa v Nejmenší Revue plně schvaluju, už z veliké úcty
a vděčnosti k p. Durychovi. Sluší se, aby byl člověk svátečně
oděný upozorněn, když mu padne s holubníka něco smradlavého
na šat. Co Akord tiskl o ženách, je šeredné; vždyť žena není jen
sexus, je též Panna a Matka. Schvaluju tedy, co NR poznamená-
la o „kančím komisionářství". Schvaluju to při nejlepším vědo-
mí a svědomí, schvaluju i druhý projev p. F. P. (což přece ne-
jsem já, jak se nesprávně domníváte), protože básníci, kteří mají
své dílo, t. j. Dobré, velmi dobré Dílo, jak vždy všemožně panu
D. dosvědčujeme, jsou povinni dbáti o to, aby tuto velikou čest
uchovali v lesku a bez poskvrny, aby nedopouštěli, by na jejich

čistých štítech octly se plakáty politických výzev a vlající fábory a hospodské víchy veřejných projevů, jež by byly s tímto Dílem tolik na štíru. Nesouhlasím tedy s Vaší „spravedlností“, jakoby „on jediný měl povinnost a právo promlouvatí jménem mnohých k světu“. Kašlu na to, co si ten neb onen úředník myslí o mém náboženství. Přeju všem odpadlíkům ze srdce opravdového obrácení, tedy dobré smrti, ale abych se k nim utíkal o potvrzení své víry, toho ode mne nežádejte. Nechce se mi býti jen tak zbůhdarma chudým.

S pozdravem J. F.

... PLIVNUV NA LEVO ...

Nebudeme vyhledávati po pražských lidech, aniž se budeme dotazovati p. Durycha, koho míní těmi Papoušky ve své kapitole v Akordu z 1. září 1930. Nemyslíme též, že p. Durych je zbabělec, a že proto nejmenuje těchto „podporovatelů všech nedorozumění“. Ale co lze z tohoto *veřejného* projevu odvoditi a souditi; to poznamenejme. Jsou lidé mladí, pravda. „Člověk nemůže předskočiti svá léta“, jakby řekl Meredith, nemůže přes noc sestárnouti, i kdyby se o to přičiňoval. Odjakživa sluší mladým učit se. Všichni lidé nejsou nadáni básnickou vlohou. Země jest už tak zařízena, že umělců a geniů jest málo, posluchačů, divá-

ků, čtenářů a vůbec učících se většina. S tím už se musí i p. Durych spřáteliti. Ale pro všechny, pro lid i pro básníky jest jen *jedna pravda* a ode všech se požaduje *spravedlnost*.

Nuže: učenlivost není nikdy, jak tvrdí p. Durych, obludnou. Čím jest kdo pozornější na dobrá vnuknutí, čím si kdo více hledí básníků a umělců, čím kdo více dbá hlasů prorockých a živých nauk Vědy, zkrátka, čím je kdo *učenlivější*, tím jest přece chvályhodnější. Dokazují to všechna Písma i Proroci. P. Durych to mladým vytýká. Proč to činí, ptáti se nebudeme, protože on je tak založen, že projev učiní, ale pak ihned důstojně zmlkne. Působí to dojmem výjevu z Hrdinských činů Alexandra Velikého od Kuzmina*) před zápasem, v místech, kdy každý z reků plivnuv na levo šel svou cestou dále. My však nemíníme s p. Durychem zápasit.

Neshodujeme se s ním dále v tom, že by „dobrou myšlenku a dobré dílo mohly ohlodávat různé krysy“. Nemohou. To je privilej dobré myšlenky a dobrého díla, že zloba času se jich netkne. Starý filosof Herder věří, že mají zázračnou, nadpřirozenou ochranu. To by měl p. Durych věděti a nesháněti pro nic za nic falešná a mělká spodobování. — Větu „mladí lidé se lepí k individualitám“ stačí jen přepsati na smysl, jaký z celého projevu vyplývá, a poznáte, že p. Durych hudruje proti tomu, když mlad-

*) Tento krásný svazek s kresbami Coesterovými vyšel v Dobrém Díle ve Staré Říši letošního roku 1930.

ší se učí od starších a zkušenějších. Ale to přec bylo odjakživa, a bylo to vždy schvalováno. — Proč p. Durych píše tyto špatné věci? Ale už jsme si řekli, že se ptáti nebudeme.

Dále: Ujalo se říkati „Stará Říše“. Tím se chce říci Prameny, Archy neboli Kursy a Dobré Dílo, jež tam vycházejí. Nazývati však tiskovinu Akord Prahou, toť groteskní.

U nás o prázdninách z Prahy byli p. Al. Vyskočil s p. Fryntou, p. Springer, p. J. Vyskočil, p. Reimoser, p. Štorm . . . a ještě kdo? Ať se hájí sám, na koho by osočení Durychovo se mohlo vzta-
hovati. Jmenování, kromě p. Štorma, bývají u nás častěji a mu-
sím říci, že jsou vždy s radostí vítáni. O nějakém pomlouvání
a klepaření ani zdání! Jest tedy p. Durych povinen jmenovati
ty špatné lidi, kteří se tak hanebně chovají. Jinak přistojící ne-
bo přisedící toho „obecného gaudia“, o němž se p. Durych zmi-
ňuje, je ničemná sebranka, a divíme se, z jakých to míst ten-
tokrát načerpal tak veřejný „projev“.

